

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

2022

Toiminnalliset menetelmät

Jonna Haapasaari

MAAHANMUUTTANEIDEN ÄITIEN KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUSTA

Jonna Haapasaari

MAAHANMUUTTANEIDEN ÄITIEN KOKEMUKSIA LASTENSUOJELUSTA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää maahanmuuttaneiden äitien kokemuksia lastensuojeluasiakkuudesta. Tavoitteena oli myös selvittää, ovatko he kokeneet rasismia ja jos ovat, niin minkälaista sekä miten se on ilmennyt. Tavoitteena on myös perhetyä arkipäivän rasismiin. Tutkimus on anti-rasismiin pyrkivä eli sen tarkoituksena on pyrkiä vähentämään ja vastustamaan rasismia suomalaisessa sosiaalityössä.

Teoriaosiossa tarkastellaan maahanmuuttoa, rasismia ja monikulttuurista lastensuojelua. Tutkielman empiirinen osa koostuu kolmen äidin haastattelusta. Äidit ovat tai ovat olleet lastensuojelun asiakkaina. Haastattelujen tavoitteena oli saada heiltä kokemuksia lastensuojeluasiakkaana olemisesta sekä heidän mahdollisesta kokemuksesta rasismista.

Rasismilla tarkoitetaan sitä, että toista ihmisryhmää pidetään parempana kuin jotain toista suhteessa etniseen alkuperään, ihonväriin, kansalaisuuteen, kulttuuriin tai äidinkieleen. Rasismi on yksittäisen ihmisen tai jonkun ihmisryhmän ihmisarvon alentavaa toimintaa. Jotta rasismiin pystyy vaikuttamaan, on erittäin tärkeää tunnistaa se ja ymmärtää eri rasismien muotoja. Yksi rasismien muodoista on arkipäivän rasismi. Sitä on esimerkiksi epätasa-arvoistava ja loukkaava kohtelu arkipäivän vuorovaikutustilanteissa.

Lastensuojelun tarkoitus on turvata kaikille lapsille oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Maahanmuuttajataustainen lapsi ja hänen perheensä lastensuojelun asiakkaana ovat oikeutettuja samoihin palveluihin kuin muutkin Suomessa asuvat. Lapsen etua arvioitaessa on huomioitava, miten lapselle turvataan kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen. Nämä asiat tulee myös huomioida kun valitaan sijaishuoltopaikkaa.

Tuloksista ilmenee, että työntekijöiden suhtautuminen vaihtelee. Tämän lisäksi kaikki haastateltavat ovat kokeneet rasismia lastensuojelun asiakkaina. Haastateltavat ovat kokeneet usein syrjään jättämistä, vähättelyä ja huonommuuden tunnetta. Lisäksi heille ei ole kerrottu kaikkia olennaisia lastensuojelulain kohtia selkeästi eikä heillä ole ollut tiedossa, mitä kaikkea heillä olisi oikeus vaatia. Kielen ja kulttuurin panostamiseen esimerkiksi huostaanottotilanteissa ei myöskään haastateltavien mukaan ole panostettu asianmukaisella tavalla. Lisäksi tuli esille, ettei haastateltavien mukaan heidän tapojaan ja kulttuuriaan ole ymmärretty. Tämän takia olisi tärkeää, että maahanmuuttaneiden kanssa työskentelevillä sosiaalialan työntekijöillä olisi tarpeeksi kulttuuri- ja erikoisosaamista asiasta.

ASIASANAT:

Monikulttuurisuus, lastensuojelu, kieli ja kulttuuri, rasismi, kulttuurinen kompetenssi, kulttuurisensitiivisyys,

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services

2022 | 44 + 1

Jonna Haapasari

IMMIGRANT MOTHERS EXPERIENCES OF CHILD WELFARE SERVICES

The purpose of this thesis is to examine immigrant mothers' experiences as the customers of child welfare services. The thesis also explores if these immigrant mothers have experienced racism and if they have, what form of it. The thesis also examines everyday racism. This study aims to be anti-racist, meaning its purpose is to reduce and fight racism in Finnish social services work.

The theory section looks at immigration, multicultural social work and racism. The empiric part is formed from the interviews of three immigrant mothers. The mothers are or have been customers of the child welfare services. The purpose of the interviews is to collect their observations as the customers of child welfare services and any potential racism they might have experienced.

Racism means considering a group of people better than some other group, based on ethnic origin, skin color, nationality, culture or native language. Racism is an activity that undermines the dignity of the individual or the group. To be able to influence racism, it is important to be able to identify it and its different forms. One of these forms is everyday racism. This includes, for example, unequal and insulting behavior in everyday interaction situations.

The purpose of the child welfare services is to ensure children's right to a secure, balanced and diverse environment. An immigrant family as a customer of child welfare services, have the same rights as anyone else living in Finland. When evaluating what is beneficial for the child, it is important to ensure that the child's language, cultural and religious background are being considered. This also needs to be considered when selecting the child's temporary placement.

The results show that all of the interviewed have experienced everyday racism as customers of the child welfare services. The interviews revealed that the interviewed have often experienced discrimination, undermining and the feeling of inferiority. In addition, they had not been informed on all the relevant parts of child welfare act in a clear way and because of this, mothers did not know what their rights were. Giving emphasize to the language and culture in custody situations had also not been considered appropriately. In addition, the customs and the culture of the interviewed had not been understood. Due to this, it would be important that the social services employees working with immigrants have sufficient cultural and subject matter competence on the topic.

KEYWORDS:

Multiculture, child welfare services, language and culture, racism, cultural competence, cultural sensitivity

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	6
2 MAAHANMUUTTANEET SUOMESSA JA RASISMI	8
2.1 Maahanmuuttaneet Suomessa	8
2.2 Rasismi ja siihen liittyviä käsitteitä	10
2.3 Rasismiin liittyvän käsitteistön vaikeus	12
2.4 Eroon rasismista	13
3 MONIKULTTUURISUUS LASTENSUOJELUSSA	15
3.1 Lastensuojelu ja sen perustehtävä	15
3.2 Kulttuurinen kompetenssi ja kulttuurisensitiivisyys	17
3.3 Kielen merkitys ja tulkkivälitteinen työskentely	18
4 TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA	20
4.1 Kaikkien Naisten talo	20
4.2 Aikaisemmat tutkimukset aiheesta	21
5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
5.1 Tutkimuksen tavoite	23
5.2 Tutkimuskysymykset	23
6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	24
6.1 Tutkimusmenetelmänä kvalitatiivinen tutkimus	24
6.2 Teemahaastattelu aineiston keruumenetelmänä	24
6.3 Aineiston analyysi	25
6.4 Tutkimuksen eteneminen ja aineiston hankinta	26
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	28
7.1 Lastensuojelun asiakkuus	28
7.2 Arkipäivän rasismi	29
7.3 Kieleen ja tulkkivälitteiseen työskentelyyn liittyvät asiat	32
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA	33
8.1 Tulosten pohdintaa	33
8.2 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden pohdintaa	36

8.3 Kehitysideat ja jatkotutkimuksen aiheet

39

LÄHTEET

42

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää maahanmuuttaneiden äitien kokemuksia lastensuojelusta ja siinä mahdollisesti ilmenevästä rasismista. Tutkimus tehdään Valko-nauha RY:n Kaikkien Naisten talolle, joka toimii opinnäytetyön toimeksiantajana.

Asiantuntijat ovat osoittaneet, että maahanmuuttajien parissa tehtävästä lastensuojelutyöstä puuttuu tällä hetkellä sellaista osaamista, jota monikulttuuristuneessa toimintaympäristössä edellytetään (Kokkolan yliopistokeskus 2021). Olen itse myös harjoittelussani huomannut epäkohtia maahanmuuttajien parissa tehtävässä lastensuojelutyössä, mikä vaikutti siihen, että halusin tarttua tähän aiheeseen ja ihan ruohonjuuritasolta tuoda esille asiakkaiden kokemuksia asiasta.

Tarkoituksena on saada haastateltavilta syvällisiä pohdintoja ja havaintoja lastensuojeluasiakkaana olemisesta. Tavoitteena on myös tuoda esille, ovatko he kokeneet rasismia ja jos ovat, niin minkälaista ja miten se on ilmennyt. Lisäksi pohditaani arkipäivän rasismia. Tutkimus on anti-rasismiin pyrkivä eli sen tarkoituksena on pyrkiä vähentämään ja vastustamaan rasismia suomalaisessa sosiaalityössä sekä lisätä tietoisuutta asiasta. Tutkimus suoritetaan haastattelemalla äitejä, joilla on kokemusta lastensuojelun asiakkaana olemisesta. Kieleen, kulttuuriin ja valtayhteiskunnan toimintaan liittyvät ymmärtämisvaikeudet sekä kokemukset arkipäivän rasismista ovat maahanmuuttajiin liittyviä erityiskysymyksiä ja nämä kysymykset haastavat myös sosiaalityöntekijöitä työnsä tekemisessä sekä kehittämisessä (Anis 2008, 15-17).

Olen valinnut tämän aiheen, sillä mielestäni se on tärkeä ja ajankohtainen. Syksyllä 2021 on alkanut Kokkolan yliopistokeskuksessa LAMPE-hanke, jossa tutkitaan, millaista osaamista lastensuojelun asiantuntijat tarvitsevat työskennellessään maahanmuuttaneiden parissa. LAMPE-hankkeen nimi tulee sanoista lastensuojelun asiantuntijuus maahanmuuttajalasten ja -perheiden sosiaalityössä. Hankkeen päätoteuttaja on Kokkolan yliopistokeskus ja mukana on siis Jyväskylän yliopiston (Kokkolan yliopistokeskus) lisäksi Turun yliopisto. (Kokkolan yliopistokeskus 2021.) Tämä uuden hankkeen alkaminen kertoo myös siitä, että meillä on käsissämme erittäin tärkeä ja ajankohtainen aihe. Maahanmuuttaneet perheet lastensuojeluasiakkaina lisääntyvät koko ajan, joten työskentelyä heidän kanssa tulee kehittää. Itselleni aihe tuli tärkeäksi edellisessä työharjoittelussani, jossa törmäsin muutamiin epäkohtiin aiheeseen liittyen ja halusin osaltani vai-

kuttaa niiden esille tuomiseen. Minulle oikeudenmukaisuus, tasa-arvoinen kohtelu ja ihmisarvot ovat erittäin tärkeitä ja haluankin työskennellä niiden eteen jatkossakin. Ihmisoikeuksien 1 artiklan mukaan :

"Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä. (Ihmisoikeusliitto 2021; Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi 63/1999.)

2 MAAHANMUUTTANEET SUOMESSA JA RASISMI

2.1 Maahanmuuttaneet Suomessa

Suomeen on aina ollut kansainvälistä muuttoliikettä, mutta isommassa mittakaavassa tämä alkoi 1980- ja 1990- luvun vaihteessa. Viimeisten vuosikymmenien aikana maahanmuuttaneiden osuus koko väestöstä on kasvanut paljon. Toisaalta kasvu on ollut maltillisempaa ja maahanmuuttaneiden osuus väestöstä on pienempi kuin esimerkiksi muissa pohjoismaissa. Eniten ulkomaalaistaustaisia henkilöitä Suomessa on Ruotsista, Venäjältä ja Virosta. Pakolaisina ja turvapaikanhakijoina Suomeen on eniten tulleet somalialais- ja irakilaistaustaisia ihmisiä. (Saukkonen 2020, 32-35.)

Suomessa oli vuonna 2019 noin 424 000 ja vuonna 2020 444 000 ulkomaalaistaustaista henkilöitä. Suunta on ollut siis koko ajan kasvava. Maahanmuuton syitä on monia erilaisia eli maahanmuuttaneet eivät ole yksi yhtenäinen ryhmä, jossa kaikilla olisi samantyyppinen tausta. (Tilastokeskus 2021.) Maahanmuuttaneiden joukossa on monista eri syistä maahan tulleita, monia eri kansallisuuksia ja eri kieltä puhuvia sekä eri tasoisen koulutuksen omaavia. Joillakin on korkeakoulututkinto ja toiset saattavat olla lukutaidottomia. Yhteistä maahanmuuttaneille on oikeastaan vain kokemus siitä, että on muuttanut vieraaseen maahan, pois omasta masta ja kulttuurista. (THL 2021a.)

Suomessa asuvat ulkomaalaistaustaiset jakautuvat maantieteellisesti eri alueille. Ahvenanmaalla on prosentuaalisesti eniten ulkomaalaistaustaisia, mutta määrällisesti taas Uudellamaalla. Uudellamaalla asuu yli puolet kaikista Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista. (Saukkonen 2020, 32-35.)

Kotoutuminen ja kotouttaminen

Kotoutumisella tarkoitetaan yleisesti ottaen niitä prosesseja, joita maahanmuuttanut käy läpi muuttaessaan uuteen maahan. Tarkoituksena on löytää oma paikkansa olla ja toimia uudessa elinympäristössä. Kotoutuminen on laaja käsite ja pitää sisällään paljon. Ihmisen muuttaessa uuteen maahan, käytännössä kaikki ympärillä muuttuu. Kieli ja kulttuuri ovat yleensä erilaiset, sosiaaliset suhteet ovat pitkälti jääneet kotimaahan, yhteiskunnan normit ja tavat ovat erilaisia verrattuna niihin tuttuihin, mitä kotimaassa oli. Lisäksi ihmisen kykyjä ja ansioita, esimerkiksi koulutusta, ei välttämättä arvosteta uudessa maassa.

Kotoutuminen on siis pitkäkestoinen monen prosessin kokonaisuus, joka kattaa elämän kaikki osa-alueet. (Saukkonen 2020, 17-18.)

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999, 1§) edistää maahanmuuttaneiden kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta. Näitä yritetään edistää toimenpiteillä, jotka auttavat saavuttamaan ne tiedot ja taidot, joita yhteiskunnassa tarvitaan. Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010, 1§) taas tukee kotoutumista ja maahanmuuttaneiden mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan sekä edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Laki määrittelee maahanmuuttaneen henkilöksi, jolla on rekisteröity oleskeluoikeus tai oleskelukortti.

Kotouttamisella tarkoitetaan viranomaistoimenpiteitä, joilla yksilön kotoutumista edistetään hyvinvoinnin, terveyden, koulutuksen ja työllisyyden lisäämisen keinoin. Kotoutumisella taas tarkoitetaan kaksisuuntaista prosessia, jonka tavoitteena on se, että maahanmuuttanut kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Kotoutumisprosessissa yritetään auttaa maahanmuuttaneita oppimaan uudessa kotimaassa tarvittavia tietoja ja taitoja, jotta henkilö pystyy osallistumaan aktiivisesti yhteiskuntaan. Tavoitteena on esimerkiksi työllistyminen. (THL 2021c.)

Kohderymänä maahanmuuttaneet perheet

Perhekäsitys on kulttuurisidonnainen asia ja maahanmuuttanut saattaa hahmottaa sen valtaväestöön kuuluvaa eri tavalla, usein meille tuttua ydinperhettä laajemmin. Suomessa olevat maahanmuuttaneet perheet ovat moninaisia eli perheissä on eroja esimerkiksi vanhempien maahanmuuton syissä, kotoutumisessa, uskonnoissa sekä sosiaalisissa verkostoissa. Maahanmuuttaneita perheitä kuormittavia tekijöitä ovat muun muassa köyhyys, monilapsisuus, vanhempien kielitaidottomuus, naisten asema ja rooli sekä väkivalta. Perheiden tuen tarpeissa on tietysti eroja. Pakolaisina maahan tulleilla voi olla monia erilaisia traumoja ja vaikeita asioita kotimaassa. Uudessa maassa koettu syrjintä saattaa lisätä tuen tarvetta. (THL 2021a.)

Maahanmuuttajataustainen lapsi ja hänen perheensä lastensuojelun asiakkaana on oikeutettu samoihin palveluihin kuin kaikki muutkin Suomessa asuvat. Lastensuojelulaissa asiakkaan maahanmuuttajataustaan viitataan kahdessa kohtaa. Lastensuojelun keskeisissä periaatteissa mainitaan, että lapsen etua arvioitaessa on huomioitava, miten lapselle turvataan kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen. Lisäksi

sijaishuoltopaikan valintaa koskevassa kohdassa todetaan, että sijaishuoltopaikan valinnassa tulee ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. (THL 2021a.)

2.2 Rasismi ja siihen liittyviä käsitteitä

Rasismilla tarkoitetaan sitä, että jotain toista ihmisryhmää pidetään parempana kuin jokin toista suhteessa etniseen alkuperään, ihonväriin, kansalaisuuteen, kulttuuriin tai äidinkieleen. Rasismi on yksittäisen ihmisen tai jonkun ihmisryhmän ihmisarvon alentavaa toimintaa. Rasismilla on pitkä historia ja sen vuoksi myös koloniaalisuus ja valkoisuuden valta-asema liittyvät termeinä vahvasti rasismiin. Valkoisuuden valta-asemalla on pitkä historia maailmanpolitiikassa, esimerkiksi siirtomaavalloissa, ristiretkissä ja orjakaupassa. (Keskinen ym. 2021, 45; Puuronen 2013.)

Yhdenvertaisuuslain tarkoituksena on: *”edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa.”* Laissa myös sanotaan, että ketään ei saa syrjiä muun muassa alkuperän, kansalaisuuden, kielen tai uskonnon perusteella. Laki siis määrittelee sen, että tavoitteena on parata ihmisten yhdenvertaista kohtelua ja vähentää syrjimistä. (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325.)

YK eli Yhdistyneet kansakunnat on vuonna 1965 tehnyt kansainvälisen yleissopimuksen rotusyrjinnän poistamiseksi ja Suomen valtio on vuonna 1970 ratifioinut kyseisen sopimuksen. Yleissopimuksen mukaan rotusyrjinnällä tarkoitetaan:

”Kaikkea rotuun, ihonväriin, syntyperään tahi kansalliseen tai etniseen alkuperään perustuvaa erottelua, poissulkemista tai etuoikeutta, jonka tarkoituksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien tasapuolisen tunnustamisen, nauttimisen tai harjoittamisen määrittäminen tai rajoittaminen poliittisella, taloudellisella, sosiaalisella, sivistyksellisellä tai jollakin muulla julkisen elämän alalla.” (Asetus kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta 1970/37.)

Rasismien eri muotoja

Jotta rasismiin pystyy vaikuttamaan, on erittäin tärkeää tunnistaa se ja nimetä eri rasismien muotoja. Rasismien eri muotoja ovat muun muassa *vanha rasismi, uusi kulttuurinen rasismi, rakenteellinen rasismi ja arkipäivän rasismi.* (Puuronen 2013.)

Vanha rasismi on äärimmilleen vietyjä yhteiskunnallisia käytäntöjä. Näitä ovat esimerkiksi olleet kansallissosialistisen Saksan ideologia (1933-1945) sekä Etelä-Afrikan Apartheid-politiikka, joka loppui 1990-luvun alussa. Vanhan rasismien tärkeimmät lähtökohdat liittyvät siihen, että on olemassa ulkoisten tunnusmerkkien nojalla erotettavia ihmisrotuja ja rotu määrää siihen kuuluvan ihmisen ominaisuudet. Rodut voidaan myös asettaa hierarkkiseen järjestykseen. Ihmisten erilaisuuden ja rotujen tunnistaminen ei vielä välttämättä johda rasismiin. Mutta jos rotujen ajatellaan olevan eriarvoisia, voisi tämä johtaa sellaisen yhteiskunnan luomiseen, jossa eri rotuihin kuuluvat olisivat eriarvoisessa asemassa. (Puuronen 2013.)

Uusi kulttuurinen rasismi on hieman erilainen vanhaan rasismiin verrattuna, koska se ei jaa ihmisiä eri ryhmiin ulkoisten tunnusmerkkien perusteella eikä se tarvitse biologista rotukäsitettä. Ulkoisten tunnusmerkkien sijaan kulttuurinen rasismi perustuu ihmisten kulttuurisiin eroihin. Ihmiset jaetaan ryhmiin esimerkiksi kielen, uskonnon, tapojen tai vaikka pukeutumisen mukaan. Nämä ryhmät rodullistetaan erilaisten käytäntöjen kautta ja nämä ryhmät nähdään eriarvoisina, mistä seuraa ihmisten eriarvoisuus yhteiskunnassa. Maahanmuuttaneista esimerkiksi muslimit ovat rodullistettu ja vähempiarvoiseksi määritetty ryhmä. (Puuronen 2013.)

Rakenteellinen rasismi on taas sellaista rasismia, joka on sisällä yhteiskunnan toimintatavoissa sekä rakenteissa ja ylläpitää rodullista hierarkiaa. Tämä näkyy muun muassa siinä, että niin sanotut ”alempiarvoiset” menestyvät koulussa huonommin ja he sijoittuvat työelämässä matalapalkkaisiin työtehtäviin. Rakenteellista rasismia voi siis esimerkiksi olla se, että tietynmaalaiset opiskelijat ohjataan tietyn tyyppisiin jatko-opintoihin, esimerkiksi monet maahanmuuttaneet naiset lähihoitajaksi eikä vaikka lääketieteelliseen kouluttautumaan lääkäriksi. (Puuronen 2013.) Usea korkeasti koulutettu maahanmuuttanut henkilö ei saa koulutustaan ja osaamistaan vastaavaa työtä (Kyhä 2006). Rakenteellinen rasismi näkyy myös siinä, kun hakee työpaikkaa tai asuntoa. Valtaväestöön kuuluvalla nimellä saattaa päästä paremmin työhaastatteluun tai saada asunnon. (Puuronen 2013.)

Muut kuin valtaväestöön kuuluvat kohtaavat ongelmia myös esimerkiksi palveluissa ja viranomaisten kanssa asioidessaan. He eivät saa palvelua omalla kielellään eikä myöskään tulkkausapua ole riittävästi saatavilla. Rakenteellinen rasismi voi vaikuttaa

paljon siihen, miten ihminen suhtautuu yhteiskuntaan eli luottaako sen toimintaan vai ei. (Puuronen 2013.)

Arkipäivän rasismi kertoo jo hyvin, mitä se tarkoittaa. Se on arkipäiväistä ja arjessa tapahtuvaa rasismia. Sitä on esimerkiksi epätasa-arvoistava ja loukkaava kohtelu, joskus jopa ihan fyysisenkin väkivalta, arkipäivän vuorovaikutustilanteissa. Lähes kaikki vähemmistöryhmiin kuuluvat saavat joskus kuulla nimittelyä ja loukkaavaa kielenkäyttöä. Joskus heitä myös tarkkaillaan ja kartetaan. Pahimmillaan arkipäivän rasismi on suoraa ja avointa väkivaltaa. Suomessa tehdään vuosittain satoja rasistisia rikoksia ja niistä iso osa on juuri väkivaltarikoksia. Rasismin eri muodot kietoutuvat tietyllä tavalla yhteen ja niiden erottaminen on joskus vaikeaa. Onko esimerkiksi eri kaupungeissa noudatettava asuntopolitiikka, joka johtaa maahanmuuttaneiden asuinaluekeskittymiin, arkipäivän rasismia vai rakenteellista rasismia. (Puuronen 2013.)

Aggressiot on yleensä helppo tunnistaa rasistiseksi käyttäytymiseksi, koska ne ovat näkyvää ja suoraa käytöstä. Tällaista voi olla esimerkiksi huutelu kadulla ja nimittely sekä rasistisen käytöksen lietsominen sosiaalisessa mediassa. Mikroaggressiot taas on vaikeampi tunnistaa ja usein niiden sanoja tai tekijä vetoaa siihen, ettei hän ollut tarkoittanut tekemisellään mitään pahaa. Esimerkiksi jos tummaihoiselle sanotaan, että puhuua hän hyvin suomea, on mielessä oletus siitä, ettei tummaihoisen voi puhua suomea äidinkielenään. Sanoja on tarkoittanut kommenttinsa kehuksi, mutta Suomessa syntyneestä tummaihoisesta kommentti voi tuntua ikävältä. (Puuronen 2013.)

2.3 Rasismiin liittyvän käsitteistön vaikeus

Rasismiin liittyvä käsitteistö on suomenkielessä vielä vakiintumatonta. Monet kansainvälisissä keskusteluissa keskeiset sanat, kuten esimerkiksi rodullistaminen ja valkoisuusnormi, etsivät vielä paikkaansa tutkijoiden kielenkäytössä. Helakorpi kollegoineen (2017, 1-9) tuo esiin, että rasismin haastaminen tarvitsee tapoja käsitteellistää rotua sosiaalisena, historiallisena ja poliittisena kategoriana. Sen lisäksi se tarvitsee Suomen, suomalaisuuden, maahanmuuton ja etnisyyden ymmärryksen tarkastelua. Käsitykset länsimaisesta ylemmyydestä pitävät yllä valkoisuuden etuoikeuksia ja normia. Rasismin haastaminen tarvitseekin valkoisuuden normin haastamista, esimerkiksi omia käsityksiämme haastamalla. (Helakorpi ym. 2017, 1-9.)

Yksi tapa näiden normien haastamiseen, olisi tarkastella käytettyjä termejä. Esimerkiksi käyttäessä termejä maahanmuuttaja tai vieraskielinen, ei välttämättä ajattele puhuvansa työkeästi tai syrjivästi. Kuitenkin tarkemmin tutkittuna, esimerkiksi maahanmuuttaja-termi saattaa synnyttää mielikuvan jatkuvasta muuttamisen tilasta. Esimerkiksi maahanmuuttanut-termi ei taas saa aikaan samanlaista mielikuvaa. (Opetushallitus 2019.)

Vieraskielinen-termi taas saattaa luoda mielikuvan siitä, että henkilön puhuma kieli ei olisi oikea. Termi voidaan kokea syrjivänä, koska siihen liittyy oletus siitä, mikä kieli on oikea ja mikä vieras tai väärä. (Opetushallitus 2019.) Kun pohditaan esimerkiksi termiä kantaväestö, voi siihen liittyä oletus siitä, mikä on normaalia ("kanta") ja mikä siitä poikkeavaa. Valtaväestö taas on terminä osuvampi kuin kantaväestö, koska se sisältää käsitteen valta ja viittaa valtaapitävään väestöön.

Tähän voisi tiivistää, että terminologia on vaikeaa maahanmuutosta ja rasismista puhuttaessa. On vaikea nostaa asioita ja epäkohtia esille, jos ei tiedä, mitä sanoja tai termejä voisi käyttää.

2.4 Eron rasismista

Antirasismi on käsitteenä rasismin vastakohta eli se tarkoittaa sellaista toimintaa, jolla pyritään vähentämään ja estämään etnistä syrjintää yhteiskunnallisella tasolla. Rasismin vähentämisessä ensimmäinen askel on tunnistaa rasismi ja tunnustaa se, että sitä on kaikkialla maailmassa, myös meidän yhteiskunnassamme. Myös Anis korostaa rasismin tunnistamisen tärkeyttä rasisminvastaisessa sosiaalityössä. Kyseisessä työssä on tärkeää tunnistaa rasismi niin yksilöllisellä kuin rakenteellisella tasolla ja samalla myös kehittää rasisminvastaisia käytäntöjä. (Anis 2008, 27.)

Rasismin tunnistamisen lisäksi on tunnustettava se, että rasismi on väärin. Jos henkilö pystyy olemaan valppaana rasististen ilmiöiden, käyttäytymisen ja ajatusten suhteen, voi se auttaa yksilöitä tunnistamaan niitä. Tunnistamisen jälkeen niistä on mahdollista päästä eroonkin. Tiedotusvälineillä ja julkisuuden henkilöillä on tässä suhteessa erityisen tärkeä tehtävä. Heidän on mahdollista tuoda tämän tyyppistä ajatusmaailma ja rasisminvastaisia ajattelua esille. (Puuronen 2013.)

Jos ajatellaan, että rasismi on opittua käyttäytymistä ja ajattelua, voidaan ajatella, että yksilötasolla siitä voi oppia pois. Mutta rasismi ei ole pelkästään yksilötason ongelma

vaan se on myös yhteiskunnan rakenteisiin liittyvä ilmiö. Rakenteellinen rasismi onkin vaikea havaita ja siksi sen löytäminen sekä tunnistaminen edellyttävät jatkuvaa tutkimustyötä. Kun tätä tutkimustyötä tehdään ja siitä saadaan tuloksia, on myös tärkeää huomioida nämä tulokset ja toimia niistä nousevan tarpeen mukaan. Esimerkiksi lainsäädännössä ja institutionaalisissa käytännöissä, jotka tuottavat sekä ylläpitävät rasismia, tulee huomioida tarvittavat muutokset. Yhteiskuntapolitiikka, joka tukee eri ihmisryhmien taloudellisen, kulttuurisen ja poliittisen tasa-arvoisuuden lisääntymistä, onkin tehokkain ase rasismia vastaan. (Puuronen 2013.)

3 MONIKULTTUURISUUS LASTENSUOJELUSSA

3.1 Lastensuojelu ja sen perustehtävä

Lastensuojelu on yksi osa sosiaalityötä. Sosiaalityö on työtä, jossa autetaan ihmisiä arkipäiväisissä asioissa ja sen tavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen sekä ylläpitäminen. Sosiaalityö on eri maissa organisoitu erilaisin tavoin ja esimerkiksi lastensuojelua tehdään eri maissa eri painotuksin. Karkeasti sanottuna sosiaalityö ja lastensuojelu ovat länsimaisen kulttuurin yhteiskunnan tuote, joten esimerkiksi maahanmuuttaneille, jotka tulevat muualta päin maailmaa, sosiaalityö on usein vierasta. Monikulttuurisella sosiaalityöllä tarkoitetaan usein sitä, kun sosiaalityöntekijä työskentelee eri kulttuuria edustavien maahanmuuttaneiden kanssa. Tällöin tärkeiksi asioiksi nousevat kulttuurinen moninaisuus ja kulttuurienvälinen kommunikaatio sekä ymmärrys. Rasisminvastaisen sosiaalityön käsite taas liitetään kriittisen sosiaalityön perinteeseen. Tässä kyseisessä sosiaalityössä tarkoituksena on tunnistaa rasismia sekä rakenteellisella että yksilötasolla. Lisäksi huomiota kiinnitetään rasisminvastaisten käytäntöjen kehittämiseen. (Anis 2008, 27.)

Lastensuojelulaki (2007/417, 1§) määrittää lastensuojelun perustehtävää ja tuo esille sen eri muotoja. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Vastuu lasten hyvinvoinnista ja kasvatuksesta on aina ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Heidän tehtävänä on varmistaa lapsen huolenpito ja kasvatusta. Heillä on myös oikeus määrätä siitä, miten nämä toteutetaan. Lastensuojelulain mukaan yhteiskunnan tulee tukea vanhempia tässä tehtävässä. Lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten on tuettava vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Lisäksi on pyrittävä tarjoamaan perheelle tarpeellista apua riittävän varhain sekä ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Perheen tulee saada tukea tarpeeksi varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäisevästi. Viranomaisten puuttuessa perheen asioihin lastensuojelua toteuttaessaan, on päätöksiä tehtäessä aina otettava huomioon vanhempien ensisijainen velvollisuus ja oikeus päättää lastensa hyvinvoinnista sekä kasvatuksesta. (Lastensuojelulaki 2007/417; THL 2021d.)

Lastensuojelu terminä käsitetään laajasti lasten suojeluksi. Lastensuojelulla ei kuitenkaan tarkoiteta pelkästään lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan se tulee nähdä

muitakin viranomaisia koskettavana asiana. Lastensuojelulla on kolme perustehtävää. Ne ovat lasten *yleisiin kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja varsinainen lasten suojelutehtävä.* (THL 2021d.)

Lastensuojelun tarkoitus on siis turvata kaikille lapsille oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Laissa määritellään lastensuojelua kattavasti ja sen erilaisia tukikeinoja. Kun panostetaan lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen, saadaan sillä ehkäistyä lastensuojelun tarvetta. Ehkäisevällä lastensuojelulla taas tarjotaan apua tarpeeksi varhaisessa vaiheessa, joten ongelmat saadaan kokonaan estettyä tai ainakin kasvavamasta suuremmiksi. Ehkäisevässä työssä on iso rooli varhaiskasvatuksella sekä neuvolalla ja myöhemmin koululla. (THL 2021d ; lastensuojelulaki 2007/417.)

Lasten oikeuksien toteuttaminen ja suojaaminen on koko yhteiskuntaa koskeva tehtävä. Lasten oikeuksista on säädetty perustuslaissa sekä muun muassa ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Niissä sanotaan, että lasten etu on se, mikä pitää aina laittaa etusijalle kaikessa toiminnassa. (Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 1991/60.)

Sisarussuhteiden huomioiminen lastensuojelussa ja huostaanotoissa on myös tärkeää. Lapsilähtöisellä lastensuojelutyöllä voidaan tukea sisarussuhteita sijoitusprosessin jokaisessa vaiheessa niin, että lapsi ei sijoituksen myötä menetä näitä tärkeitä suhteitaan. Sisarussuhteiden ylläpitäminen sijoituksen aikana on yksi lapsen tärkeimmistä oikeuksista. Sisarussuhteen tukeminen puolestaan on sosiaalityöntekijöiden ja sijaishuoltopaikkojen tärkeimpiä velvollisuuksia. (Säles 2021, 10-15.)

Lastensuojelussa ja huostaanottoprosessissa on myös tärkeää huomioida se, että Lastensuojelulaki (2007/417, 47§) tuo esiin, että kun *”huostassapidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole tulee tehdä päätös huostassapidon lopettamisesta lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian”.* Huostaanottoa ei siis saa jatkaa yhtään pidempää kuin on tarpeen.

3.2 Kulttuurinen kompetenssi ja kulttuurisensitiivisyys

Monikulttuurisesta sosiaalityöstä puhuttaessa korostetaan usein kulttuuristen erojen ja rasmin huomioimista itse työtä tehdessä. Jotta tehty työ olisi monikulttuurista sosiaalityötä, edellyttää se kulttuurista tietoisuutta erojen huomioimisen ja joustavien vuorovaikutustaitojen muodossa. Lisäksi tulee ymmärtää valtasuhteita ja asiakkaita koskevaa vähemmistönäkökulmaa. (Anis 2008, 99.)

Kulttuurisen kompetenssin eli osaamisen käsite tarkoittaa sitä, että kunnioittaa eri kulttuuritaustoista tulevia ihmisiä ja yrittää itse muodostaa syrjimätöntä ilmapiiriä sekä vaalii sitä myös yhteiskunnassa. Se tarkoittaa myös erilaisten palveluiden järjestämistä ja saatavuutta niin, että eri taustoista tulevien ihmisten tarpeet otetaan huomioon. Ammattihenkilöiden kulttuurinen kompetenssi muodostuu isoksi osaksi kulttuurisesta tiedostamisesta ja eri kulttuurien tuntemuksesta. Lisäksi se koostuu taidoista, kohtaamisesta ja motivaatiosta. Ammattihenkilön tulee olla valmis katsomaan asioita erilaisten ”lasien” läpi, kuin mihin on aikaisemmin tottunut. Hänen tulee olla valmis peilaamaan omia kulttuurisia tottumuksia ja arvoja toisten kulttuurien tottumuksiin sekä arvoihin. (THL 2021b.)

Kulttuurisen kompetenssin sisäkäsite on **kulttuurisensitiivisyys**. Kulttuurisensitiivisyydellä tarkoitetaan kykyä tavoittaa ja ymmärtää eri kulttuurisesta taustasta tulevien kokemusmaailmaa sekä mahdollisuus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi eri kulttuuriympäristössä. Kulttuurisensitiivisyys on siis tiivistettynä halua, kykyä ja herkkyyttä ymmärtää eri taustoista tulevaa ihmistä. Ammattilaisille kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa kulttuurisesti kunnioittavia vuorovaikutustaitoja. Se on arvostavaa sekä sanallista että sanatonta kohtaamista sekä viestintää ammattilaisen ja asiakkaan välillä. Molemmilla osapuolilla on oikeus oman kulttuurinsa ilmaisuun ja sen kanssa hyväksytyksi tulemiseen. Ammattilaisille kulttuurisensitiivisen työtteen kehittäminen on tärkeää kahdesta syystä. Se auttaa ensinnäkin itseä toimimaan monikulttuurisessa työyhteisössä. Kun on ymmärystä, on helpompi työskennellä eri kulttuuritaustaisten henkilöiden kanssa. Toinen syy taas on se, että osaa itse toimia ymmärtävänä ammattilaisena eri kulttuuritaustan omaavan asiakkaan kanssa. (THL 2021b.) Myös lastensuojelulain 4 §:n mukaan tulee huomioida lapsen ja perheen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Eli laki määrittelee myös sen, että kulttuuriasiat tulee huomioida sosiaalityötä ja lastensuojelua tehdessä. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Maahanmuuttaneet saattavat tarvita palveluissa enemmän tukea ja yleisesti ottaen kokonaisvaltaisempaa lähetysmistapaa. Lisäksi he tarvitsevat pitkäaikaista ja suunnitelmallista tukea sekä normaalia enemmän ohjausta. Myös maahanmuuttaneiden parissa työskennellessä tulee muistaa nähdä asiakas yksilönä, jolla on omat tarpeensa. Ei saisi yleistää tai nähdä asiakasta stereotyyppiana, vaan muistaa käsitellä hänet yksilönä, on kulttuuritausta mikä tahansa. Lisäksi konkreettisia asioita, mitä tulee muistaa, kun työskentelee maahanmuuttaneiden kanssa, on muun muassa muistaa varata tapaamisiin tavallista enemmän aikaa. Aikaa tulee siitä syystä, että henkilö ehkä osaa suomea heikommin ja sen lisäksi tuntee palvelujärjestelmää vähemmän, joten sen selittämiseen menee aikaa. Kulttuurisensitiivisyys on muutakin kuin ammattilaisen työskentelyote tietyllä tavalla, se on myös palveluiden järjestämisen tapa. Kohdennettu viestintä ja yksilöllinen syvälinen palveluohjaus tukevat palvelujen saatavuutta ja vaikuttavuutta. (THL 2021b.)

3.3 Kielen merkitys ja tulkkivälitteinen työskentely

Henkilön äidinkielellä on erityisasema muihin hänen oppimiin kieliin verrattuna. Äidinkieli on se kieli, joka opitaan läheisiltä varhaislapsuudessa ja jonka pieni lapsi osaa parhaiten. Äidinkieli on henkilölle ajattelun, tunteiden ilmaisemisen ja yhteydenpidon väline. Äidinkielellään henkilö myös muodostaa käsityksen omasta minästään ja hahmottaa identiteettinsä. Äidinkielellä ihminen osaa myös parhaiten ilmaista erilaisia kielellisiä vivahteita, esimerkiksi tunteita tai luonnon ääniä. Oman äidinkielen hyvä taito luo myös perustan uuden oppimiselle, hyvä äidinkielen taito auttaa siis henkilöä muiden kielten opiskelussa sekä myös muissa kouluaineissa. (Meriläinen 2002.)

Äidinkieli on myös osa ihmisen persoonaa sekä hänen kulttuuritaustaansa ja kulttuurista minäänsä. Ihmisillä on biologinen ja sosiaalinen perimä, mutta hänen oma yhteisönsä vaikuttaa siihen, millainen on hänen ominainen kulttuurinen viitekehys. Äidinkieltä voisi verrata ihmiselle siihen, mitä juuret ovat puulle eli se on kaiken perusta. Se liittyy ihmisen hänen sukuunsa, heimoonsa ja maahansa. (Meriläinen 2002.)

Joissain tilanteissa voi käydä niin, että maahanmuuttajalapsen oppivat valtaväestön kieltä hyvin ja viettävät paljon aikaa valtaväestön kieltä puhuvien kanssa. Tällöin saattaa käydä niin, että äidinkielen kehitys voi pysähtyä, mikäli sitä ei tällaisessa vaiheessa tueta ja tämä toinen kieli kasvaa sekä kehittyy. Seurauksena voi olla se, että lapset ja vanhemmat etäännyvät toisistaan, mikäli vanhemmat eivät osaa kommunikoida myös sillä toisella kielellä. Jos käy niin, että yhteinen kieli puuttuu, on vanhempien vaikea toimia

kasvattajana lapsilleen. Tämä etäännyminen vanhemmista lisää äidinkielestä vieraantumisen lisäksi vieraantumista omasta taustasta ja kulttuuristaan. Oman äidinkielen menettäminen vaikeuttaa oman identiteetin tunteen säilyttämistä. (Alitolppa- Niitamo 1993, 40-41.) Usein kieli onkin se viimeinen jäljellä oleva oman etnisen identiteetin tunnus. Sen kadottua on vaikeaa enää tunnistaa omaa etnistä identiteettiään. (Kupiainen 1994, 39.)

Maahanmuuttaneiden kanssa työskennellessä käytetään usein tapaamisissa tulkkia. **Tulkki välitteinen työskentely** mahdollistaa molemminpuolisen ymmärryksen ja syväemmän vuorovaikutuksen. Lisäksi se vähentää väärinymmärryksiä ja on siten myös kustannustehokasta. Tulkkaus ja ymmärretyksi tuleminen on myös potilasturvallisuuden takia tärkeää. Tulkki tulisikin tilata aina, kun kielitadon riittävydestä on vähänkään epäily. Tulkki välitteisessä työskentelyssä tulisi muistaa varata aina pidempi aika tapaamisia varten ja huomioida suurempi ajan tarve. (THL 2021e.) Kielilaki takaa ja määrää sen, että ihmisellä on oikeus saada tulkkauspalveluita, mikäli hänen äidinkieli on joku muu kuin suomi tai ruotsi tai hän ei sairautensa tai vammansa vuoksi tule muutoin ymmärretyksi. (Kielilaki 2003/423)

4 TOIMEKSIANTAJAN KUVAUS JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA

4.1 Kaikkien Naisten talo

Tutkimuksen toimeksiantajana toimii Kaikkien Naisten Talo. Kaikkien naisten talon missiona on auttaa heikommassa asemassa olevia maahanmuuttaneita naisia. Tämän vuoksi heitä kiinnosti tämä aihe.

Kaikkien naisten talo on STEA:n rahoittama heinäkuussa 2017 käynnistynyt Turun Valkonauha ry:n hanke. Tämän hankkeen tarkoituksena on tukea paperittomien maahanmuuttajataustaisten naisten ja heidän perheidensä osallisuutta päiväkeskustoiminnan sekä vapaaehtoistoiminnan kautta. Kaikkien naisten talon asiakasryhmää ovat muun muassa turvapaikanhakijastatuksella olevia naisia perheineen, jotka odottavat päätöstä ja ensimmäisen negatiivisen päätöksen saaneita naisia perheineen. Keskukseen tulevat ihmiset hakevat yleensä apua tilanteessa, jossa oleskeluoikeus on uhattuna, turvapaikka- tai oleskelulupaprosessi on loppusuoralla ja vastaanottopalvelut ovat loppuneet. Kaikkien naisten talo hankkeen tavoitteena on tukea naisten ja heidän perheidensä osallisuutta sekä auttaa asiakasta kokonaistilanteen kanssa. (Kaikkien naisten talon hankkeen jatkohakemus 2019; Kaikkien naisten talo 2021; Drischenko & Kyyhkynen 2020.)

Hankkeen toiminta on matalan kynnyksen toimintaa, joten keskukseen voi tulla ilman ajanvarausta aukioloaikojen puitteissa. Keskuksessa järjestetään myös naisille viikoittain erilaista ryhmätoimintaa, kuten suomen kielen opetusta ja käsityöpajaa. Toiminnassa keskeisessä osassa on vapaaehtoistyö. Vapaaehtoiset pitävät esimerkiksi ryhmiä ja toimivat monipuolisissa tehtävissä muutenkin keskuksessa ja sen ulkopuolella. (Kaikkien naisten talo 2021; Drischenko & Kyyhkynen 2020.) Kaikkien naisten talo tekee yhteistyötä useiden eri järjestöjen ja toimijoiden kanssa. Lisäksi yhteistyökumppanina toimii terveydenhoitoasioissa Global Clinic ja juridiikka-asioissa vapaaehtoiset lakimiehet. (Kaikkien naisten talon hankkeen jatkohakemus 2019.) Global Clinic on vapaaehtoisten lääkärin ylläpitämä terveystieteiden keskus, jossa saa ilmaista terveydenhoitoa. (Pakolaisneuvonta 2021.)

4.2 Aikaisemmat tutkimukset aiheesta

Turun yliopiston sosiaalityön professori Merja Anis on urallaan tutkinut maahanmuuttajiin liittyvää sosiaalityötä ja lastensuojelua. Vuonna 2001 Anis julkaisi artikkelinsa *Asiantuntijuuden rakentuminen monikulttuurisessa lastensuojelun sosiaalityössä*. Kyseisessä artikkelissa Anis tuo esille, että tällä hetkellä Suomessa on sosiaalityöntekijöitä, joilla on jo paljon kokemusta maahanmuuttaneista sosiaalityön asiakkaina. On kuitenkin vielä paljon sosiaalityöhön liittyviä avoimia kysymyksiä, esimerkiksi lastensuojelun kontekstissa kohdataan monenlaisia kulttuurisiin tapoihin ja ajattelumalleihin liittyviä ristiriitoja. Vuonna 2003 Anis julkaisi artikkelin *Monikulttuurisuus sosiaalityön haasteena - lastensuojelu ja maahanmuuttajat*. Kyseisessä artikkelissa Anis mainitsee, että monikulttuurisuuteen liittyvät erityiset kysymykset ja haasteet ovat suurimmaksi osaksi kaupunkisosi-aalityön haasteena. Suurin osa maahanmuuttaneista asuu isoissa kaupungeissa Etelä-Suomessa. (Anis 2001, 2003.)

Vuonna 2006 julkaistiin Aniksen artikkeli, jossa käsiteltiin lastensuojelun ammattilaisten tulkintoja maahanmuuttaneiden parissa tehtävästä sosiaalityöstä. Kyseisessä artikkelissa tutkitaan lastensuojelun ammattilaisten tulkintoja sosiaalityöstä kehysanalyysin avulla. Tuloksissa käy ilmi, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden maahanmuuttaneita ja sosiaalityötä koskevat tulkinnat vaihtelevat usein tilanteesta riippuen, mutta samalla ne pitävät sisällään tietynlaista säännönmukaisuutta. Monet työntekijät usein tiedostamattaan paikantavat asiakkaita erilaisiin maahanmuuttajasosiaalityön kehyksiin ja tuottavat samalla itselleen sekä asiakkailleen identiteettejä, joita he eivät tuottaisi, jos he pohtisivat asiaa syvällisesti. (Anis 2006.)

Vuonna 2008 Anis julkaisi väitöskirjansa aiheesta: *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat – Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus sekä tulkinnat*. Tässä väitöskirjassa tuodaan esille se, että usein monikulttuurisesta sosiaalityöstä puhuttaessa korostetaan kulttuuristen erojen ja rasismien huomioimista sosiaalityössä. Silti ei vielä kuitenkaan aina ole tiedossa, mitä tämä käytännössä konkreettisesti tarkoittaa. Eli ei ole vielä selvää, minkälaisia asioita tulisi arvioida, ja minkälaisia käytäntöjä työssä tulisi toteuttaa. Lastensuojelulakiin on nyt myös kirjattu periaate lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisesta. Tämäkin edellyttää sitä, että työskentelytavat ja –menetelmät konkreettisesti kehitetään tätä tavoitetta edistävään suuntaan. Aniksen väitöskirjan tuloksista ilmenee, että esimerkiksi pakolaiset ja turvapaikanhakijat saate-

taan nähdä vaikeina asiakkaina lastensuojelussa. Tutkimusaineiston mukaan sosiaalityöntekijät myöntävät hoitavansa maahanmuuttaneiden asiakkaiden asioita vasemmalla kädellä, koska kokevat ne niin vaikeiksi. Erilainen kulttuuri nähdään niin haastavana, ettei asiakkaan ongelmia edes haluta ottaa työn kohteeksi. Kulttuuriset erot määrittävätkin usein ongelmien syiksi. (Anis 2008, 13-89.)

Kun etsin aikaisempia tutkimuksia aiheesta, päädyin Merja Aniksen julkaisuihin, koska Suomessa aiheesta ei juurikaan löydy muiden tutkijoiden osalta tutkimuksia. Esimerkiksi hakusanoilla lastensuojelu ja maahanmuuttajatyö tai lastensuojelu ja monikulttuurisuus, ei löytynyt aiheeseen liittyviä tutkimuksia muilta kuin Merja Anikselta. Aiheeseen liittyviä kirjoja löytyi jonkin verran, mutta ei tutkimuksia.

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

5.1 Tutkimuksen tavoite

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää maahanmuuttaneiden äitien kokemuksia lastensuojelusta sekä mahdollisesta rasismista lastensuojelutyössä. Tutkimus tehdään anti-rasismiin pyrkivästä näkökulmasta eli tarkoituksena on tällä työllä pyrkiä vähentämään ja vastustamaan rasismia, mikäli tällaista ilmenee, suomalaisessa sosiaalityössä. Tutkimuksen tavoitteena on siis nostaa esille äitien mahdollisia kokemuksia rasismista lastensuojelussa ja toiveena on myös se, että kun nämä löydökset tulevat tietoisuuteen, pystytään niihin puuttumaan jatkossa paremmin ja siten vähentämään epäkohtia.

5.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Millaisia kokemuksia haastateltavilla on lastensuojeluasiakkuudesta?
2. Ovatko haastateltavat kohdanneet rasismia sosiaalityössä?
3. Mikäli haastateltavat ovat kokeneet rasismia sosiaalityössä, niin minkälaista ja miten se on ilmennyt?

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys tarkoittaa näkökulmaa, josta kyseisen tutkimuksen aihetta tarkastellaan. Tässä opinnäytetyössä viitekehys on antirasismiin pyrkivä näkökulma. Viitekehyksessä on käytetty alan kirjallisuutta ja aiemmin tehtyjä tutkimuksia aiheesta.

6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimusmenetelmänä kvalitatiivinen tutkimus

Tämän tutkimuksen lähestymistapa on laadullinen eli kvalitatiivinen. Kvalitatiivinen tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jonka avulla pyritään tuloksiin ilman tilastollisia eli kvantitatiivisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja. (Kananen 2012, 29.) Laadullinen tutkimusmenetelmä on yleinen menetelmä silloin, kun halutaan ymmärtää ilmiötä tai asiaa kokonaisvaltaisesti ja syvällisesti (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63). Tässä tutkimuslajissa käytetään esimerkiksi sanoja ja lauseita, kun taas määrällinen tutkimus perustuu enemmänkin lukuihin.

Laadullista tutkimusta voidaan tehdä erilaisilla tavoilla, joilla yritetään saada parempaa ymmärrystä tutkittavasta asiasta. Kvalitatiivinen tutkimus on tilanteeseen sidottua toimintaa, joka sijoittaa tutkijan siihen asiaan sekä ympäristöön, mitä tutkitaan. Se sisältää joukon tulkinnallisia konkreettisia toimintoja, joiden avulla on tarkoitus saada todellisuutta näkyväksi. Näiden avulla on tarkoitus muuttaa tutkittava ilmiö sarjaksi kuvauksia. Kuvaukset voivat sisältää muistiinpanoja, haastatteluja ja keskusteluja. Laadullisen tutkimuksen avulla on tarkoitus ottaa selvää asioista, tulkita ilmiötä tarkoituksena selvittää haastateltavien asialle antamia merkityksiä. (Denzin & Lincoln 2000, 3-4.) Laadullisessa tutkimuksessa selvitetään, mistä ilmiössä on kyse (Kananen 2012, 29).

6.2 Teemahaastattelu aineiston keruumenetelmänä

Aineiston kerääminen haastatteluilla voidaan tehdä joko yksilö- tai ryhmähaastatteluilla. Yksilöhaastatteluna suositeltava aineiston keräämisen tapa on muun muassa teemahaastattelu (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63), jonka olen valinnut tämän opinnäytetyön aineiston keruutavaksi. Teemahaastattelu on Suomessa yleisin tapa kerätä laadullista aineistoa. Sen idea yksinkertaisesti on se, että kun halutaan tietää jotain, mitä joku ajattelee jostakin asiasta, niin päätetään kysyä sitä suoraan häneltä. Haastattelujen tulee muistuttaa enemmänkin keskustelua kuin asioista tenttaamista. (Eskola & Vastamäki 2015, 27.)

Haastattelutilanteessa käydään läpi ennalta pohdittuja teemoja ja teemojen puhumisjärjestys on vapaa. Kaikkien haastateltavien kanssa ei myöskään käydä kaikkia teemoja samalla tavalla läpi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemahaastattelu sijoittuu lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun väliin. Haastattelu etenee painottuen teemoihin eikä siinä ole tarkkoja ja yksityiskohtaisia kysymyksiä. Teemahaastattelu on strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä teemat ovat kaikille haastateltaville samat. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47-48; Vilka & Airaksinen 2003.)

Teemahaastattelu edellyttää huolellista aiheeseen perehtymistä, jotta haastattelu voidaan kohdentaa juuri tiettyihin asioihin. Haastateltavien valitsemiseen suhtauduin harkiten ja osallistujia ei valittu satunnaisesti. Valinnassa oli olennaista saada henkilöitä, joilta arvelin saavani parhaiten tietoa aiheesta. (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6.3 Aineiston analyysi

Litterointi tarkoittaa erilaisten tallenteiden, kuten äänitteiden kirjoittamista kirjalliseen muotoon, jolloin niitä voidaan käsitellä erilaisilla analysointimenetelmillä. Tutkija joutuu ratkaisemaan, mitä kaikkea hän litteroi tallenteesta. Litterointi on hidas työvaihe ja valintoja joudutaan tekemään, kuten mitä jättää pois ja mitä kirjoittaa tutkimukseen. Toisaalta kuitenkin tallenteisiin on helppo palata myöhemmässä vaiheessa, mikäli ne ovat olemassa. (Kananen 2012, 109.)

Litteroinnissa on tarkkuuden suhteen eri tasoja. Näitä tasoja ovat sanatarkka litterointi, yleiskielinen litterointi ja propositiotason litterointi. Sanatarkka litterointi on näistä tarkin taso ja se huomioi puheen lisäksi myös erilaiset eleet sekä jopa äänenpainot. Yleiskielinen litterointi on sitä, että teksti muunnetaan kirjakielelle ja siitä poistetaan murre- ja puhekielen ilmaisut kokonaan. Sanoman tai jonkinlaisen havainnon ydinsisällön kirjaaminen on propositiotason litterointia. (Kananen 2012, 109.) Tässä työssä tullaan käyttämään yleiskielistä litterointia. Koen, että propositiotason litteroinnissa jotain tärkeitä yksityiskohtia saattaisi jäädä pois ja taas sanatarkka litterointi olisi aivan liian tarkka tapa tähän työhön.

Litteroinnin jälkeen tutustuin aineistoon lukemalla ja sen sisältöön perehtymällä. Luin aineiston läpi muutaman kerran ja perehdyin aineiston sisältöön pohtimalla sitä, mistä teemoista äidit puhuivat.

Aineiston analysointi tehtiin teemoittelun avulla. Teemoittelu on kvalitatiivisen analyysin menetelmä, jossa tutkimusaineistosta on hahmoteltu keskeisiä aihepiirejä eli teemoja. Teemoja ovat sellaiset aiheet, jotka toistuvat aineistossa. (Saaranen & Puusniekka 2006.) Teemat ovat Ryanin ja Bernardin (2000, 780) mukaan abstrakteja rakenteita, joita tutkijat tunnistavat ennen aineiston keräämistä, sen aikana ja jälkeen. Analysoin aineistoa teoriaohjaavasti (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 81-84) ja siten että aineisto oli lähtökohtana teemojen rakentamisessa, kuitenkin huomioiden kirjallisuuskatsauksen sekä aiemmat tutkimukset (ks. Ryan & Bernard 2000, 780). Teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia kytkentöjä, mutta analyysi ei pohjaudu suoraan teoriaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 81-84).

Opinnäytetyössä ja haastatteluissa käsiteltiin äitien kokemuksia lastensuojelun asiakkuudesta. Aineiston analyysin teemoittelu tehtiin siten, että kun kaikki kolme haastattelua oli tehty, kävin jokaisen haastatteluaineiston läpi yksi kerallaan. Aineistosta etsittiin toistuvia teemoja. Tämän jälkeen, etsittiin samaa tarkoittavat teemat saman sarakkeen alle ja eroavat teemat eri sarakkeiden alle. Teemoittelu eteni Saaranen ja Puusniekan (2006) näkemysten mukaan siten, että ensiksi muodostettiin ja ryhmiteltiin teemat sekä sen jälkeen tarkasteltiin niitä yksityiskohtaisemmin. Aineiston analyysin alkuvaiheessa edettiin siis aineistolähtöisesti, jolloin ei ollut mitään valmiita luokkia (ks. myös Tuomi & Sarajärvi 2018, Luku 4.2). Tämän vaiheen tuloksena aineistosta johdettiin seuraavat teemat: *arki-päivän rasismi lastensuojeluasiakkuudessa, monikulttuurisuus ja kulttuurinen kompetenssi sekä kieleen liittyvät asiat*. Tarkastelen tuloksissa näitä teemoja yleisesti sekä yksityiskohtaisemmin. Yksityiskohtainen tarkastelu tuo esiin esimerkiksi erilaisia merkityksiä, joita aineistosta on johdettavissa.

6.4 Tutkimuksen eteneminen ja aineiston hankinta

Otin yhteyttä haastateltaviin puhelimitse ja kysyin heiltä halukkuudesta osallistua tutkimukseen. Halusin haastatteluista mahdollisimman avoimia keskusteluja valitsemistani teemoista. Sen vuoksi tein haastattelut teemahaastatteluina (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Haastattelut kestivät noin 1,5 tuntia. Aikaa ei mennyt haastattelujen alussa tutustumiseen ja luottamuksen rakentamiseen, sillä kaksi kolmesta haastateltavista oli jo minulle ennestään tuttuja. Tein kaksi haastatteluista puhelimitse ja yhden kasvotusten. Ensimmäisessä haastattelussa oli tulkki mukana, mutta toisessa ja kolmannessa haastattelussa ei, koska haastateltavien suomenkielen tasot ovat hyvät. Kerroin

haastateltaville, kuka olen ja mihin tarkoitukseen teen tätä tutkimusta. Sain heiltä suullisesti haastatteluluvan. Haastatteluaikoja sopiessa nousi esiin myös sellainen asia, että haastattelu on sellaisesta aiheesta, joka on saattanut aiheuttaa traumoja. Yksi haastateltavista sanoi, että ei voi milloin tahansa puhua näistä asioista, vaan hän haluaa rauhassa hieman valmistautua henkisesti, koska näistä asioista puhuminen on niin rankkaa.

Haastatteluprosessi eteni hyvin ja kaikki haastateltavat olivat suostuvaisia haastatteluun sekä halusivat saada äänensä kuuluviin. Minulla oli kannettava tietokone mukana ja kirjoitin koko haastattelun ajan. Kirjoitin haastattelut puhtaaksi heti haastattelun jälkeen, koska silloin haastattelujen sisältö oli vielä tuoreessa muistissa. Keskustelut sujuivat vapaasti ja tunnelma oli koko ajan avoin. Keskustelut lähtivät aina hyvin käyntiin. Haastateltavat halusivat kertoa paljon asioita, eikä kukaan haastateltavista ollut vaitonainen. Heillä oli kaikilla tarve tuoda omia mielipiteitä esille ja sen vuoksi haastattelut etenivät melko helposti sekä olivat kestoiltaan noin 1,5 tuntia. Pidin oman roolini aika hiljaisena ja yritin olla enemmänkin taustahahmona sekä antaa haastateltavan puhua rauhassa. Välillä kyselin tarkentavia kysymyksiä.

Haastattelujen analysointi oli mielestäni melko haastavaa. Analysoidessa tuli tarkasti pohtia, mitkä on ne kaikki oikeat ja oleelliset asiat sekä olla rajaamatta pois jotain tärkeää. Haastattelujen lukeminen ja tutkimuksen suorittaminen oli mielenkiintoista, sillä niistä nousi esille mielestäni todella tärkeitä ja ajankohtaisia asioita.

Tutkimukseen osallistujat

Tutkimuksen aineisto hankittiin haastatteleamalla maahanmuuttaneita äitejä. Haastatteluilla haluttiin tuoda esille äitien kokemuksia ja ajatuksia siitä, ovatko he kokeneet rasismia lastensuojelussa ja jos ovat, niin millä tavoin. Haastateltavien valinnassa piti huomioida ne maahanmuuttaneet äidit, jotka ovat tai ovat olleet lastensuojelun asiakkaina. Lisäksi piti miettiä myös sitä, että haastateltavien äidinkieli on sellainen, että minulla on mahdollisuus verkostoistani saada tulkki paikalle. Teoriaosiossa tuotiinkin jo esille se, että teemahaastattelun osallistujia ei kannata valita satunnaisesti, joten tässäkin tapauksessa pohdittiin, keitä haastateltaviksi kannattaisi ottaa.

Haastattelin yhteensä kolmea henkilöä. Haastateltavat valittiin harkinnanvaraisesti siten, että he edustivat hieman eri ikäluokkia ja eri etnisiä taustoja. Kahden haastateltavan äidinkieli oli sama ja kolmannen eri. Kaikki haastateltavat ovat eri maista kotoisin. Äitien ikää tai esimerkiksi äidinkieliä en tuo esille, jotta haastateltavat pysyvät anonyymeina.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Lastensuojelun asiakkuus

Kaikilla haastateltavilla on kokemusta lastensuojelun asiakkuudesta. Kahdella haastateltavista asiakkuus on ollut pitkä ja on edelleen voimassa, yhdellä haastateltavista tilanne oli aika erilainen ja asiakkuus oli lyhyt. Hänen kohdalla lapsia ei missään vaiheessa ollut otettu huostaan, mutta kahden haastateltavan kohdalla lapset on otettu huostaan ja ovat haastattelun hetkellä sijoitettuna kodin ulkopuolelle.

Haastateltavat toivat esille erilaisia asioita asiakkuudestaan. Eräs haastateltavista sanoi, että oli itse pyytänyt sosiaalitoimelta apua vaikeassa elämäntilanteessaan. Hän sanoi, että luotti Suomeen ja viranomaisjärjestelmään. Hän myös toi esille sen, ettei olisi voinut kuvitella, miten pitkä ja vaikea prosessi tästä kokonaisuudesta tulee. Kaksi haastateltavista toi esille sitä, että heidän asiakkuutensa ovat olleet pitkäaikaisia ja jatkuvat edelleen, vaikka heidän tilanteensa ovat parantuneet jo muutama vuosi sitten.

Kahdella haastateltavista on kokemusta lasten sijoittamisesta kodin ulkopuolelle ja heidän kokemuksensa huostaanottoprosessista olivat pääasiassa huonot. He eivät esimerkiksi tienneet, että lain mukaan olisi pitänyt selvittää, onko kelläään sukulaisella tai tutulla mahdollisuutta ottaa lapsia sijaishuoltoon. Haastateltavat eivät itse olleet tietoisia tällaisesta. Kerroin haastateltaville, että lain mukaan monikulttuurisissa tilanteissa tämä selvittämisen tarve on vielä korostunut, jotta kieli ja kulttuuri saataisiin säilytettyä. Kummalakaan ei ollut tästä tietoa. Kummankaan haastateltavan lapset eivät tällä hetkellä puhu omaa äidinkieltään, ihan vain muutaman sanan. Kun lasten äidinkieli on viety, on samalla hävinnyt iso osa omaa kulttuuri-identiteettiä. Teoriaosiossa tuotiin esille äidinkielen tärkeys omassa kielellisessä osaamisessa sekä oman identiteetin tuntemisessa. Haastattelujen kokemukset antavat aiheen pohtia sitä, etteivät lain kohdat toteudu niin kuin niiden pitäisi.

Eräs haastateltavista toi esille myös sen, että hänen on ollut vaikeahko pitää välejä ja nähdä huostaanotettuja lapsiaan, koska lapset on sijoitettuna eri kaupunkiin kuin, missä hän itse asuu. Lisäksi sisarrukset on erotettu toisistaan ja he asuvat eri kaupungissa. Äidin lisäksi sisarrukset myös näkevät harvoin toisiaan.

Haastateltavilta nousi esille myös ajatuksia siitä, että heidän kokemuksensa mukaan sijaisperhe tuntuu olevan vahvoilla verrattuna biologisiin vanhempiin. He kokevat, että sijaisperhettä kuunnellaan ja uskotaan enemmän, kuin henkilöä, jolta lapset on otettu huostaan. Haastateltavien mukaan he kokevat tietynlaista leimaantumista, jolloin he kokevat uskottavuutensa kärsineen. He myös kertoivat, että heidän mielestään, kun lapset on otettu kerran huostaan, on heidät vaikea saada takaisin, vaikka huostaanottoon johdanet syyt olisivat vähentyneet tai poistuneet.

Haastateltavien mukaan he ovat kokeneet eri työntekijöiltä erilaista kohtelua. Jotkut ovat olleet ymmärtäväisiä, hymyileviä ja empaattisia, kun osan käytös on ollut äitien kokemana töykeää. Tällöin työntekijä on esimerkiksi käskenyt olla hiljaa tai hyssytelty, mikäli haastateltavat ovat yrittäneet puhua esimerkiksi lastensuojelun palaverissa. Haastateltavat myös pohtivat sitä, olisiko valtaväestöön kuuluvalla käyttäytytty näin. He sanoivat etteivät usko. He sanoivat, että ovat olleet vähän ”helppo kohde”, koska eivät ymmärrä, miten asioiden pitäisi mennä eivätkä osaa pitää puoliaan koska eivät tiedä oikeuksiaan. Valtaväestöön kuuluva ehkä tietäisi haastateltavien mukaan enemmän tämän yhteiskunnan säännöistä ja tavoista sekä hänellä saattaisi olla tukiverkostoa, joka ymmärtäisi asioita ja osaisi auttaa.

Haastateltavat toivat esille myös sen, että työntekijät vaihtuivat usein, mikä oli heidän mielestä todella huono asia koko prosessin kannalta. Uusi työntekijä ei tunne tilannetta ja on kirjausten varassa eikä hän ole tuntenut asiakkaita pitkään. Eräs haastateltava toi esille, että yhdessä palaverissa hänelle oli jo suullisesti luvattu, että lapset palautetaan, mutta sitten vaihtui työntekijä ja uusi työntekijä toimikin eri tavalla. Haastateltavat kokivat erittäin huonona, että näin tärkeissä ihmisten elämiin vaikuttavissa asioissa vaihtuvat työntekijät todella usein. Silloin kukaan työntekijä ei kunnolla perehdy tapaukseen tai tilanteeseen ja se voi johtaa vääriin tai huonoihin johtopäätöksiin.

7.2 Arkipäivän rasismi

Haastatteluissa esille tuli se, että jokainen haastateltavista oli kokenut arkipäivän rasismia lastensuojelun asiakkaina. Joillakin se oli vähäisempää sekä heikommin havaittavissa kuin toisilla ja osalla taas selvempää. Kaikilla haastateltavilla oli myös kokemus siitä, että heitä ei juurikaan arvostettu ja osallistettu palaverissa, vaan heidät usein työnnettiin syrjään, koska he eivät ymmärtäneet kieltä. Haastateltavat kokivat, että kielitaidottomuuden vuoksi he olivat ulkopuolisia palaverissa. Haastateltavat toivat esiin, että

kielitaidon osaamisen puutteet tai eri kulttuuritausta eivät tee heistä tyhmiä. ” *Vaikka en puhu samaa kieltä tai ymmärrä, mitä työntekijät puhuvat huoneessa, en silti ole tyhmä tai huono.*” He kokivat myös, että heitä väheksyttiin eikä heitä katsottu aina samalla tavalla tai muutenkaan huomioitu samalla lailla kuin muita huoneessa olevia. Tässä tuli esille se, että asia vaihteli eri työntekijöiden suhteen.

Haastateltavat kokivat myös syrjään jättämistä ja osallisuuden puuttumista esimerkiksi palaverissa. ”*Tuntuu, että he vaan keskenään keskustelivat minun elämästä kysymättä minulta mitään.*” He olisivat kaivanneet enemmän osallisena olemista ja arvostusta sekä kunnioitusta. Heille tuli olo, että heitä ei aina katsottu päin vaan heidän ohi puhuttiin suomea osaavien henkilöiden kesken. Haastateltaville tuli myös tunne, että heidän elämästään tehdään isoja heitä koskevia päätöksiä, mutta heidät on konkreettisesti työnnetty syrjään. ” *Kun yritin sanoa jotain, sosiaalityöntekijä vain hyssytteli minua ja sanoi älä puhu.*”

Haastateltavat toivat esille myös positiivisia asioita. Heidän mukaansa osa työntekijöistä on ihania. Nämä ihanat työntekijät ovat ottaneet lämpimästi vastaan ja huomioineet sekä kuunnellut oikeasti. He ovat myös huomioineet kulttuuriasioita sekä toimineet kunnioittavasti. Sen lisäksi he ovat tehneet töitä sen eteen, että ovat perehtyneet taustatietoihin ja tapauksiin syvällisesti. ”*Nykyinen sosiaalityöntekijäni on ihana. Hän auttaa ja kuuntelee.*”

Monikulttuurisuus ja kulttuurinen kompetenssi

Haastatteluissa tuli esille myös kulttuuri ja eri kulttuurien tavat. Haastateltavat toivat esille sen, että heistä tuntuu, ettei heidän kulttuuriaan tai tapojaan arvostettu eikä niistä tiedetty. He toivat esille muutamia konkreettisia tapahtumia, joista ammattilaiset ovat vetäneet tietynlaisen johtopäätöksen suomalaisten silmälasien läpi eivätkä he olleet ajatelleet, että eri kulttuurissa tämä saattaakin olla jostain syystä sallittu asia. Esimerkiksi eräs haastateltavista toi esille, että yksi hänen lapsistaan on leimattu vilkkaaksi ja sitä kautta häiritsijäksi koulussa. Hän esimerkiksi usein puhuu jonkun päälle, jos joku henkilö selittää jotain. Haastateltava kertoi, että heidän kulttuurissaan kyseleminen ja päälle puhuminen ovat kiinnostuksen sekä innostuksen merkkejä. Mikäli kuulija vain istuisi hiljaa ja kuuntelisi, olisi se epäkohteliasta. Suomessa taas arvostetaan esimerkiksi koulumaailmassa sitä, että lapset istuvat hiljaa ja kuuntelevat. Haastateltavan kulttuurista tuleva lapsi saattaakin olla suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulumaailmassa aika törmäyskurssilla, kun on koko ikänsä kasvanut erilaiseen kulttuuriin.

Eräs haastateltavista toi esille sen, että heidän kulttuurissaan ei alisteta ja nolata lasta esimerkiksi muiden edessä, joten vaikka lapsi käyttäytyisi vähän väärin, ei häntä komenteta vieraiden edessä, koska se olisi hänelle noloa. Komentamiset hoidetaan oman perheen kesken, kun vieraat ovat lähteneet. Joku saattaakin saada kuvan, että tässä kulttuurissa vanhemmat ovat lepsuja eikä osata ajatella sitä, että kyllä vanhemmat komentavat, mutta ei muiden läsnä ollessa.

Haastatteluissa nousi esille myös se, että haastateltavat arvostavat Suomea ja suomalaista kulttuuria. Täällä on turvallista ja moni asia hyvin. Mutta he toivoisivat sitä, että suomalainen yhteiskunta ei suhtautuisi heihin ”ylhäältä päin” vaan samanarvoisina. Haastateltavien mielestä meillä on heiltä opittavaa yhtä paljon kuin heillä meiltä. Molemmissa kulttuureissa on jotain hyvää ja myös asioita, jotka voisivat olla toisin. *”Kaikista paikoista löytyy hyviä ja pahoja ihmisiä. Ei esimerkiksi kaikki minun maalaisetkaan tai minun kulttuuri ole kaikessa hyvä.”*

Kolmas sektori apuna

Haastateltavista kaksi kertoi, että on saanut paljon kolmannen sektorin apua monikulttuurista työtä tekeviltä järjestöiltä ja heidän vapaaehtoistyöntekijöiltä. Ilman heidän apuaan he eivät olisi päässeet asioissansa niin pitkälle, kuin nyt ovat päässyt. He ovat saaneet tukihenkilöitä, järjestöjen apua ja heille on myös tätä kautta selitetty heidän oikeuksiaan.

” Tukihenkilöni on todella lämmin, ihana ja empaattinen henkilö, joka selkeästi välitti minusta ja halusi oikeasti auttaa minua. Hänelle oli helppo puhua asioista, kun empatia näkyi hänestä niin selvästi. Empatian lisäksi hän osasi paljon ja tarttui asioihin kunnolla sekä mietti käytännön tapoja saada asioita eteenpäin”.

Kolmannen sektorin apu ja vapaaehtoistyö nousivat selkeästi merkittävään rooliin haastateltavien kohdalla. Positiiviset kokemukset kuulluksi ja autetuksi tulemisesta nousivat esiin. Lisäksi syrjään jäämisen kokemukset eivät olleet enää keskössä, vaan heillä oli myös tunnetta osallisuudesta.

7.3 Kieleen ja tulkkivälitteiseen työskentelyyn liittyvät asiat

Haastateltavat toivat paljon esille sitä, että tällä hetkellä heidän huostaanotetut lapsensa eivät puhu sanaakaan enää äidinkieltään. He sanoivat sitä, että huostaanottoon johtaneet syyt ovat poistuneet ja äidillä olisi mahdollisuus saada lapset takaisin, mutta on iso ongelma, kun äidillä ja lapsilla ei ole enää yhteistä kieltä. Lapset ovat nähneet biologista äitiään vähän eikä sijaisperheen sekä sosiaalialan ammattilaisten toimesta ole huolehdittu kielen säilymisestä. Nimenomaan on enemmänkin yritetty unohtaa äidinkieleen ja omaan kulttuuriin liittyvät asiat, joten kieli on unohtunut lapsilta. Haastateltavat kokevat, ettei heidän äidinkieltään ole arvostettu. Lisäksi äidinkielen arvoa lapsen ja biologisen äidin suhteelle ei haastateltavien mukaan ole ymmärretty. Asiat on hoidettu niin, että on yritetty saada lapsi unohtamaan oma kieli, kulttuuri ja identiteettitausta. Tämä tuntuu haastateltavista loukkaavalta.

Haastateltavat toivat myös palaverista esille ajan puutteen. Mikäli he olisivat yrittäneet jossain palaverissa tuoda esille omia mielipiteitä, ei tähän ollut aikaa, vaan aina sanottiin, että aika loppui.

Haastateltavat kertoivat myös, ettei aina ollut tulkkia paikalla, vaan joskus sanottiin ettei tulkkia saatu. Palavereita ei kuulemma aina peruttu, vaikka tulkki puuttui, vaan sitten ne pidettiin joskus ilman tulkkia. Eräskin haastateltavista on joutunut allekirjoittamaan asiakirjoja ilman tulkin läsnäoloa. Hänen on pitänyt vain luottaa siihen, että allekirjoitettavat dokumentit ovat oikein. Kerran muutama vuosi sitten yhdellä haastateltavalla oli eräs tuttu mukana tapaamisessa ja tällöin ei tulkkia ollut paikalla. Haastateltava kertoi, että hänen tuttu ilmoitti palaverissa, ettei papereita allekirjoiteta, koska tulkkia ei ole ja pitää varata uusi tapaaminen niin, että tulkkin pääsee paikalle.

Lisäksi haastateltavat sanoivat, että palavereissa puhutaan usein vaikeasti. He toivat esille, että kun suomea opettelee ja yrittää ymmärtää, on vaikea pysyä perässä, jos puhutaan nopeasti, vaikeilla lauserakenteilla ja murteella. Eräs haastateltavista kertoi, että palavereissa puhutaan aina todella nopeasti ja hän ei mitenkään pysy perässä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

8.1 Tulosten pohdintaa

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää maahanmuuttaneiden äitien kokemuksia lastensuojelusta sekä mahdollisesta rasismista lastensuojelutyössä. Tavoitteena oli myös työn avulla pyrkiä vähentämään ja vastustamaan rasismia, mikäli tällaista ilmenee, suomalaisessa sosiaalityössä. Seuraavaksi pohdin tuloksia sijoittamalla ne kahden teeman alle: *lastensuojelun asiakkuus ja arkipäivän rasismi sekä monikulttuurisuus ja kulttuurinen kompetenssi*.

Lastensuojelun asiakkuus ja arkipäivän rasismi

Haastateltavat toivat esille kokemuksiaan lastensuojelun asiakkuudesta. Minulle itselleni jäi vahvasti mieleen yhden haastateltavan kertomus siitä, miten lapset eli sisarrukset on sijoitettu eri paikkoihin ja jopa eri kaupunkeihin. Myös äiti asuu eri kaupungissa kuin kukaan lapsistaan. Sälesin (2021, 10-15) mukaan sisarrussuhteiden ylläpitäminen sijoituksen aikana on yksi lapsen tärkeimmistä oikeuksista, joka ei näiden äitien haastattelun mukaan toteutunut heidän kohdallaan. Itse olen yllättynyt, että on tehty tällainen sijoituspäätös, jossa tätä tärkeää oikeutta ei ole huomioitu.

Haastateltavat toivat myös esille kokemuksen siitä, että kun lapset on kerran huostaanotettu, on heidät vaikea saada takaisin, vaikka tilanne kotona olisikin parantunut. Lastensuojelulain (2007/417, 47§) mukaan huostaanotto pitää päättää heti kuin mahdollista. Pohdin tätä ristiriitaa lastensuojelulain ja käytännön toteuttamisen välillä. Käytännössä huostaanottoa ei purettu, vaikka huostaanottoon johtaneet syyt olivat vähentyneet tai poistuneet. Pohdin myös sitä, kun maahanmuuttajalapsen on otettu huostaan eikä heidän kielen säilymisestä ole huolehdittu, on tällä päätöksellä aiheutettu jatko-ongelmia. Kun äidillä ja lapsilla ei ole enää yhteistä kieltä, tulee huostaanoton purkamiseen ja kotiin palauttamiseen uusia haasteita. Tällä ratkaisulla yhteiskunta siis saattaa tehdä uusia ongelmia, alkuperäisen ongelman lisäksi. Koen itse tällaisessa menettelytavassa myös aikamoista epäoikeudenmukaisuutta. Ensiksi yhteiskunta jättää kielen huomioimisen vähälle ja sen jälkeen ei voi palauttaa lasta biologiselle äidille yhteisen kielen puuttumisen takia, vaikka muuten tilanne sen sallisi. Tuntuu uskomattomalta, että tällaiseen tilanteeseen

seen on päädytty. Ajattelenkin, että mikäli työntekijöillä olisi parempi kulttuurinen kompetenssi ja syvällisempi ymmärrys kielen sekä kulttuurin merkityksestä, ei tällaista tilannetta pääsisi tapahtumaan.

Tätä kielen ja kulttuurin tarkoituksellista unohtamista voidaan pitää mielestäni yhtenä rasmin muotona ja tämä rasmin muoto viittaa uuteen kulttuuriseen rasmiin (ks. Puuronen 2013.) Teoriaosiossa tuotiin esille Keskinen ajatuksia valkoisuuden valta-asetelmasta (Keskinen ym. 2021, 45.) Tällaista valta-asetelmaa ei tulisi suvaita, vaan meidän tulisi olla tasapainossa yhteensulautumalla, jolloin eri kulttuurit hyväksytään osana elämän moninaisuutta ja omaa kulttuuritaustaansa saa vaalia.

Yhteiskunnan tämän tyyppisillä ratkaisuilla, liittyen huostaanottoon ilman kielen ja kulttuurisen identiteetin säilyttämistä, on kauaskantoiset vaikutukset. Ne vaikuttavat lapsen ja vanhemman suhteeseen sekä myös lapsen oman kulttuuritaustan unohtamiseen. Kieli on iso osa ihmisen identiteettiä. Tosiasia on kyllä se, ettei eri kieli- ja kulttuuritaustaisia sijaisperheitä ole saatavilla riittävästi. Mutta mielestäni äidinkielen säilyttämistä ja sen kehittymisen tukemista voisi tehdä monella muullakin tavalla. Tähän tarvitaan konkreettinen suunnitelma. Suomenkieliselle sijaisperheelle pitää antaa eväitä sekä koulutusta siihen, miten arjessa huomioida sijaislapsen äidinkielen säilyttäminen (esimerkiksi lastenohjelmat, kirjat, vertaisryhmät).

Haastatteluissa kävi myös ilmi, että äidit kokevat sijaisperheen olevan lähtökohtaisesti vahvoilla. Sijaisperhettä kuunnellaan, he ovat tapauksessa ammattilaisroolissa, vaikka heillä ei ole välttämättä alan koulutusta tai kokemusta sijaisperheenä toimimisesta. Haastateltavien kokemuksena oli biologisen vanhemman syrjään jääminen. Tämän tyyppinen kokemus koskettaa. Koen loukkaavana sen, että asiakas jää syrjään, koska nimenomaan asiakkaan pitäisi olla keskiössä. Teoriaosiossa mainitun yhdenvertaisuuslain mukaan tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä lisäksi tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa (yhdenvertaisuuslaki 2014/1325, § 1).

Itse asiassa jokainen haastateltava oli kokenut arkipäivän rasismia ja tähän viittasi muun muassa se, ettei heitä ollut arvostettu tai osallistettu vaan heidät oli usein työnnetty syrjään. Samaa toivat myös esille Anis (2006) ja Puuronen (2014). Jäin itse pohtimaan sitä, että ymmärtävätköhän nämä kyseiset työntekijät itse oman käytöksensä ja miten se näytetään asiakkaalle. Vai onkohan käyttäytyminen niin alitajuntaista, ettei sitä itse edes tiedosta. Mikäli sitä ei itse tiedosta, niin sitäkin suuremmalla syyllä näitä asioita pitäisi ottaa

esille, työstää niitä sekä keskustella niistä. Asioihin voi vaikuttaa ainostastaan tunnistamalla epäkohdat – esimerkiksi oman rasistisen käytöksen. Kuten teoriaosiossa tuotiin esille, niin yhteiskunnan tasolla tapahtuva rakenteellinen rasismi voi vaikuttaa paljon siihen, miten ihminen suhtautuu yhteiskuntaan eli luottaako sen toimintaan vai ei. (Puuronen 2013.) Ajattelenkin, että varsinkin monien pakolaisten kanssa olisi todella tärkeää lunastaa yhteiskunnan tasolla tämä luottamus. Heidän kotimaissaan saattaa olla luotto viranomaisiin vähäinen, joten olisi tärkeää näyttää heille meidän luotettava hyvinvointiyhteiskuntamme ja saada esimerkiksi kotimaan negatiivinen kuva viranomaisia kohtaan erilaiseksi.

Myönteinen asia on se, että haastateltavien mukaan he ovat kokeneet eri työntekijöiltä erilaista kohtelua, jolloin he olivat myös kohdanneet lämmintä vastaanottoa tai heitä oli kuunneltu. Tällainen työntekijä oli myös huomionnut kulttuurisia asioita ja toiminut kunnioittavasti. Valitettavan usein työntekijät olivat vaihtuneet, joka osaltaan vaikutti asiakas-työntekijäsuhteen laadun pirstaleisuuteen.

Monikulttuurisuus ja kulttuurinen kompetenssi

Tuloksissa tuli esille, että haastateltavat kokevat, ettei alan ammattilaisilla ole kunnollista kulttuurista kompetenssia. He eivät välttämättä haastateltavien mukaan osaa tai ymmärrä eri kulttuureja. He eivät myöskään äitien mukaan tunnista, mitkä asiat voisivat olla kulttuuriliitteisiä ja miten tärkeää on kulttuurin sekä kielen säilyttäminen. Mikäli näiden asioiden tärkeyttä ei ymmärrä ja sitä ei tiedä, ei niitä myöskään voi ottaa työssään huomioon tarpeellisella tavalla. Koenkin, että koulutusta ja syväosaamista aiheesta tarvitaan lisää. Samankaltaisiin tuloksiin on myös päätynyt Merja Anis väitöskirjassaan (Anis, 2008).

Haastateltavien kertomuksia kuunnellessa tuli aika surullinen olo siitä, miten vahvasti he kokivat syrjään jäämistä esimerkiksi palaverissa. Tulisi muistaa se, että vaikka ei ole yhteistä kieltä ja ihminen ei osaa sitä, kyllä hänet voi huomioda läsnäololla monella tavalla. Tulisi myös muistaa, että kun puhutaan tietyn henkilön elämästä ja asioista niin hänellä pitää olla kokemus, että hän on itse siinä keskiössä. Tulkkiälyllisessä työskentelyssä tulkki ei ole se, johon otetaan kontakti vaan asiakas. Asiakasta katsotaan, kun puhutaan, vaikka puhutaan eri kielellä. Häneltä pitää muistaa kysellä asioita ja selittää. Tulkki vain kääntää, tulkki ei selitä sen enempää. Eli asiakkaalle koko sosiaalipalvelujär-

jestelmä, lastensuojelu ja huostaanotot voivat olla asiana todella uusia, kotimaassa tällaisia ei ehkä ole. Siksi pitää muistaa selittää koko prosessi ja kaikki asiat tarkkaan sekä myös muistaa kertoa asiakkaalle oikeuksistaan.

Meriläinen (2002) korostaa, että lasten äidinkielen säilyttäminen on lapsen kulttuurisen identiteetin kannalta olennaista. Herääkin kysymys, miten on mahdollista, että lasten äidinkieltä ei näissä esille tulleissa tapauksissa ole säilytetty. Esimerkiksi Meriläisen mukaan äidinkieli on erittäin tärkeä osa identiteettiä. Äidinkielen menettäminen voi myös selittää muita vaikeuksia esimerkiksi koulussa eri oppiaineissa. Oman kulttuuritaustan unohtaminen, esimerkiksi tärkeiden juhlapyhien juhlominen, tutun ruuan ja leivonnaisten tekeminen, on myös erittäin merkityksellinen asia. Eri asia on, jos joku valitsisi itse unohtavansa nämä, mutta näistä tulisi pitää huolta lastensuojelun sijaishuollossa (THL 2021a). Esimerkiksi adoptoinnin kohdalla tuodaan esiin kuinka tärkeää on muistaa puhua lapsen omista juurista; harjoitella kieltä, puhua kotimaasta ja juhlia jotain juhlapyhiä. Ottaa tämä osaksi ”uutta” kulttuuria. Sijoitettuja lapsia ei voi toki verrata adoptointiin, koska sijoitus on usein väliaikainen ja biologiset vanhemmat ovat usein mukana yhteistyössä ja prosessissa.

8.2 Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden pohdintaa

Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimukseen liittyviä käsitteitä ovat tutkimuksen arvioitavuus ja luotettavuus eli validiteetti ja reliabiliteetti (Kananen 2012, 173). Arvioitavuudessa dokumentaatio on keskeinen asia, jolla luodaan työlle luotettavuutta ja uskottavuutta. Kaikki työn ratkaisut ja valinnat tutkimuksen eri vaiheissa pitää olla perusteltu. Tiedonkeruu- ja analysointimenetelmiä valitessa kirjataan syyt ja perustelut valinnoille. (Steinke 2004, 187.) Kananen mukaan kyseessä on eri menetelmien ja työn arvioitavuuden mahdollistaminen (Kananen 2012, 173). Tällä tarkoitetaan sitä, että lukija pystyy seuraamaan koko tutkimusprosessia sekä arvioimaan sitä ja myös sen tuloksia (Steinke 2004, 187).

Laadullista tutkimusta, sen luotettavuutta tai uskottavuutta voidaan arvioida käsitteellisesti eri näkökulmista käsin ja siihen on olemassa hyvin erilaisia jäsennyksiä. Tutkimuksen uskottavuutta voidaan arvioida seuraavien käsitteiden kautta *vastaavuus tai totuusarvo, sovellettavuus, pysyvyys ja neutraalius tai objektiivisuus*. (Tynjälä 1991, 387-397 ;

Pihlajan 2003, 165.) Denzin ja Lincolnin (2000, 21) tuovat esille seuraavat termit: *credibility* (luotettavuus), *transferability* (siirrettävyys), *dependability* (riippuvuus), *confirmability* (vahvistettavuus). Eri tutkijoilla on hieman eri käsitteitä, mutta ne voi olla sisällöllisesti osin samanlaisia. Omassa tutkimuksessani arvioin Kanasen esiin tuomia dokumentaatiota ja luotettavuutta sekä saturaatiota, tulkinnan ristiriidattomuutta ja siirrettävyyttä.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuusarvion tekeminen on paljon vaikeampaa kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tämä johtuu siitä, että luotettavuusmittarit, joita käytetään määrällisissä tutkimuksissa, eivät sovellu sellaisenaan laadulliseen tutkimukseen. Luotettavuuskysymykset tuleekin siksi ottaa huomioon työn alusta lähtien. Aineiston keruun ja analyysin jälkeen luotettavuutta ei enää voi parantaa tai muokata. (Kananen 2012, 172.)

Vaatii paljon taitoa osata tehdä tulkintoja aineistosta. Vastaako tutkijan tekemät tulkinnat sitä, mitä haastateltavat ovat tarkoittaneet. Toisin sanoen, mikä on tulosten totuusarvo tai tulosten tulkintojen ristiriidattomuus. (Tynjälä 1991, Pihlajan 2003, 165 mukaan.) Kananen pohtii sitä, että tulkintoja on yhtä monta kuin on tulkitsijoitakin. Aineiston teemoittelussa voi olla tulkinnanvaraa, mutta tilannetta voi parantaa sillä, että pyytää toisen tutkijan mukaan ja hän tulee samaan johtopäätökseen kirjoittajan kanssa. Tällä tavalla saadaan tulkinta varmistettua ja tämä kahden tutkijan sama lopputulos lisää tutkimuksen luotettavuutta. Tällöin kyseessä on tulkinnan ristiriidattomuus. (Kananen 2012, 174.) Tulkinnan ristiriidattomuutta voi tarkastella jokainen lukija sillä tavalla, että aineistoa on kuvattu riittävästi. Ristiriidattomuutta tutkimuksessani olisi luonnollisesti lisännyt se, että toinen lukija olisi lukenut aineiston ja tullut samoihin johtopäätöksiin. Mikäli tällainen olisi tehty, olisi tullut pyytää lupa haastateltavilta.

Vaikka laadullisessa tutkimuksessa puhutaankin siirrettävyydestä, ei tällaisessa tutkimuksessa pyritä kuitenkaan yleistettävyyteen. Siirrettävyys tarkoittaa sitä, että tutkimustulokset pitävät vastaavanlaisissa tapauksissa. Tämän takia tutkimusasetelma ja tutkimuskohde kuvattiin tarkasti. Tällöin henkilö, joka haluaa soveltaa tämän tutkimuksen tuloksia, voi päätellä lähtöoletuksista sen, että tilanne on vastaavanlainen. (Kananen 2012, 175.) Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole ollut tuottaa yleistettävää tietoa, vaan kuvata kolmen äidin kokemuksia.

Yksi laadullisen tutkimuksen laadun elementti liittyy siihen, miten aineisto on hankittu ja siinä nimenomaan se, kuinka suuren osan tutkittava puhuu verrattuna tutkijaan. Tässä

tutkimuksessa äitien puheen osuus oli suuri ja minä pysyin tutkijana ikään kuin taustalla heitä kuunnellen, hyväksyen heidän vastauksensa ja esittäen tarkentavia kysymyksiä.

Yksi keskeinen asia tutkimuksen luotettavuudessa on myös se, onko tutkija ymmärtänyt haastateltavien sanoman oikein. Kanasen mukaan tämä luotettavuus varmennetaan muun muassa luetuttamalla aineisto ja teksti haastatelluilla henkilöillä. Henkilö lukee tekstin ja varmistaa haastattelijalle, että tämä on tulkinut haastateltavan oikein. Tällöin voidaan tutkimuksen todeta olevan luotettava. (Kananen 2012, 174.) Soitin haastateltaville, kun olin kirjoittanut heidän haastattelunsa puhtaaksi. Luin heille sen ja kysyin, olenko ymmärtänyt asiat oikein. Sain vastaukseksi, että olin tuonut asiat esille oikein. Mielestäni tämä lisää tämän tutkimuksen luotettavuutta ja koen tämän vaiheen olevan erittäin tärkeä, ettei tule mitään väärinymmärryksiä. Haastattelut käytiin henkilöiden kanssa, joiden äidinkieli ei ole suomi, joten siksi oli mielestäni erityisen tärkeää varmistaa, ettei ollut tullut väärinymmärryksiä. Myös sellainen asia tuli haastateltavalta ilmi, että hyvä, kun tuon nämä asiat esille ja vielä näin rohkeasti. *”Juuri näin, olet ymmärtänyt oikein. Hyvä kun sanot nämä asiat kunnolla.”*

Pyrin noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) ohjeita ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisiä periaatteita. Tähän kuuluvat muun muassa:

- Tutkittavien henkilöiden ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen
- Tutkimuksesta ei aiheudu haastateltaville merkittäviä riskejä tai haittoja
- Oikeus osallistua tai olla osallistumatta
- Saada tietoa tutkimuksen sisällöstä ja tutkimuksen käytännön toteutuksesta (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7-8.)

Saturaatio

Aineiston riittävyden mittarina pidetään saturaatiota. Usein kysytään, montako henkilöä pitäisi haastatella, että se olisi riittävä. Tähän ei ole yhtä oikeaa vastausta, vaan haastateltavia kannattaa ottaa lisää niin kauan, kuin ne tuovat jotain uutta tutkimukseen. Kun vastaukset alkavat olla samanlaisia ja toistavat itseään, on silloin tutkimuksessa saavutettu kylläntymispiste. Tästä käytetään laadullisessa tutkimuksessa termiä aineiston saturaatio. (Kananen 2012, 174.) Itse olin ajatellut etukäteen, että ottaisin kolme haastattelua tavoitteeksi, mutta ajattelin myös, että muokkaan tuota määrää, mikäli se näyttäisi

tarpeelliselta. Kolmannen haastattelun jälkeen huomasin, että samat asiat toistuvat, joten totesin, että aineisto on kertynyt.

Eettinen näkökulma

Eettisestä näkökulmasta ajateltuna on tärkeää, että opinnäytetyötä tehdessä kunnioitetaan haastateltavien yksityisyyttä. Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja haastateltaville kerrottiin tarkkaan, miksi heitä haastatellaan ja samalla varmistettiin, että he ymmärtävät, mihin tarkoitukseen heidän haastattelujaan käytetään. Asiakkaista ei kerätä henkilötietoja ja kaikki haastatteluihin liittyvä materiaali säilytetään huolellisesti niin, ettei muut kuin asianomaiset pääse tietoihin käsiksi. Lisäksi aineisto on hävitetty tutkimuksen tulosten raportoimisen jälkeen.

Tutkimuksessa yksityisyyden kunnioittaminen tarkoittaa muun muassa kahta asiaa. Ensinnäkin sitä, että haastateltavalla itsellään on oikeus päättää, mitä tietoja he tutkimuskäyttöön antavat. Toiseksi se tarkoittaa sitä, että tutkimuksesta ei saa tulla esille haastateltavat eli teksti pitää kirjoittaa niin, että yksittäiset haastateltavat ei ole niistä tunnistettavissa. (Kuula 2006, 64.) Minulle olikin tärkeää säilyttää haastateltavien anonymiteetti, jonka vuoksi olin erityisen tarkka suorien lainausten esittämisessä. Lisäksi en tuonut esiin yksityiskohtia vastauksista enkä myöskään taulukoinut vastauksia.

8.3 Kehitysideat ja jatkotutkimuksen aiheet

Kulttuuriosaamiseen kouluttaminen

Tutkimuksessa nousi esille asioita, joihin tarvitaan parannuksia. Mielestäni yksi tärkeimmistä asioista on sosiaalialan henkilöstön kulttuurinen kompetenssi, jota myös Anis korostaa (Anis 2008, 99). Työntekijät tarvitsevat kulttuurista kompetenssia, jotta he voivat päätöksiä ja kirjauksiaan tehdessään miettiä, mikä asia on sellainen, joka liittyy kulttuuriin. On tärkeää, että työntekijät osaavat pitää ”kulttuurilliset tuntosarvensa pystyssä” ja miettiä, mikä asia saattaisi olla sellainen, että liittyy nimenomaan kulttuuriin. Esimerkiksi haastatteluissa tuli ilmi, ettei kaikissa kulttuureissa komenneta lapsia toisten ihmisten läsnäollessa, vaan se hoidetaan myöhemmin, kun vieraat poistuvat. Mikäli sosiaalityöntekijä olisi esimerkiksi ollut havainnoimassa perhettä ja vuorovaikutusta, olisi hänelle saattanut jäädä kuva, etteivät vanhemmat laita rajoja. On hyvä pohtia kulttuuristen erojen mahdollisuus huomioita tehdessä. Koulutus asiasta on myös tärkeää siksi, että työntekijöillä on osaamista monikulttuurisuudesta eikä heillä ole epävarma olo työskennellä

näiden asioiden äärellä. Mikäli työntekijä on kokematon kulttuuriasioissa ja epävarma, saattaa se näkyä vääranntyyppisinä kirjauksina tai päätöksinä.

Ei tarvitse osata kaikkea kaikista kulttuureista, se on mahdotonta. On tärkeää ymmärtää erilaisuutta ja osata ajatella niin, että mitkäkin asiat saattavat liittyä kulttuuriseen erilaisuuteen.

Olisi hyvä olla kaikilla sosiaalityön osa-alueilla (aikuissosiaalityö, lastensuojelu) monikulttuurisuusyksikkö. Ei ole hyvä, että asiakkuudet hoidetaan esimerkiksi postinumeron mukaan, koska silloin osaaminen ei ole syväosaamista vaan kaikkien pitäisi osata vähän kaikkea. Esimerkiksi monikulttuuriseen sosiaalityöhön tämä ei toimi, kaikki työntekijät eivät osaa näitä tarpeeksi ja se on pakko myöntää, sekä parantaa tilannetta.

Rasismien ymmärtäminen ja tunnistaminen

Rasismien tunnistaminen on tärkeä asia sen kitkemisessä. Jokaisella ihmisellä on varmasti joskus ollut jonkinlaista rassistiseksi luokiteltavaa puhetta tai käyttäytymistä. Se voi olla niin sisäänrakennettua rakenteellisen rasismien tasolla, ettei sitä itse edes pidä rasismina. Siksi kaikilla meillä on parannettavaa tämän asian saralla ja ymmärrettävä, että rasismia voi kitkeä vain näitä asioita työstämällä.

Ajan puute ja kiire

Haastatteluista heräsi myös sellainen olo, ettei esimerkiksi palavereissa ole aina tarpeeksi aikaa, vaan aika loppuu kesken. Lisäksi haastateltavilla on välillä sellainen olo, ettei työntekijöillä ole ehkä ollut tarpeeksi aikaa perehtyä kaikkiin asioihin. He unohtavat jotain, mitä on kerrottu tai etsivät muistiinpanoistaan jotain yksityiskohtaa. Selkeästi välittyy sellainen kuva, että ajan puute ja kiire ovat kovin läsnä tässä työnkuvassa. Itseäni se huolestuttaa, koska olemme niin tärkeiden asioiden äärellä, ettei varaa virheille juuri ole. Kiireessä ja paineen alla on vaikea työskennellä tarkasti sekä kunnolla asiaan perehtyen.

Jatkotutkimuksen aiheet

Tutkimuksesta nousi esille tärkeitä asioita ja mielestäni tutkimusta olisikin hyvä laajentaa ja jatkaa. Tutkimusta voisi jatkaa muutamalla eri tavalla. Yksi tapa olisi se, että keskityttäisiin haastattelemaan lastensuojelussa työskenteleviä työntekijöitä. Heiltä olisi hyvä saada tietoa siitä, miten he itse kokevat nämä tutkimuksessa esille tulleet asiat ja koke-

vatko he itsellään olevan tarpeeksi esimerkiksi koulutusta monikulttuuriseen lastensuojelutyöhön. Olisi mielenkiintoista saada tuloksia laajasta tutkimuksesta, joka kattaisi monen työntekijän mielipiteet esimerkiksi eri kaupungeista.

Toinen tapa olisi laajentaa tutkimusta koskemaan sosiaalialan työntekijöiden esimiehiä. Olisi hyvä kysyä heiltä aiheesta ja selvittää, mitä he tietävät ja ajattelevat tästä tilanteesta. Tietävätkö he tällaisista asioista, mitä haastateltavat toivat esille ja jos tietävät, olisi hyvä selvittää, miksi asiaan ei puututa.

Olisi myös mielenkiintoista kuulla, mitä kokemuksia maahanmuuttajalapsilla on lastensuojelusta ja esimerkiksi huostaanotosta. Myös muun perheen tai lähisuvun kokemukset olisivat kiinnostavia ja hyviä lisätutkimuksen aiheita.

Lisäksi tutkimusta voisi jatkaa siten, että laajennettaisiin tutkimus koskemaan muitakin monikulttuurisen sosiaalityön osa-alueita kuin lastensuojelutyö. Silloin otettaisiin selvää, miten muut asiat koko asiakkuuden elinkaaren aikana sujuvat, ja mitä kokemuksia niistä on.

LÄHTEET

Alitolppa-Niitamo, A. 1993. Kun kulttuurit kohtaavat – matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.

Anis, M. 2001. Asiantuntijuuden rakentuminen monikulttuurisessa lastensuojelun sosiaalityössä. Teoksessa Ryyänen, U. & Vornanen, R. (toim.) Tutkiva sosiaalityö. Viitattu 9.11.2021 <http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/Tutkiva%20sosiaalityo/Tutkiva%20sosiaalityo%202001.pdf>, 17-21.

Anis, M. 2003. Monikulttuurisuus sosiaalityön haasteena – lastensuojelua maahanmuuttajat. Viitattu 9.11.2021 <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1>

Anis, M. 2006. Lastensuojelun ammattilaisten tulkintoja maahanmuuttajasosiaalityöstä. Viitattu 9.11.2021 <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1>

Anis, M. 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat: Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Helsinki: Väestöliitto.

Asetus kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen voimaansaattamisesta. L 16.6.1970/37. Viitattu 14.2.2022 https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1970/19700037/19700037_1

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta. L 21.8.1991/60. Viitattu 14.2.2022 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Denzin, N. & Lincoln, Y. 2000. The Discipline and Practice of Qualitative Research. Teoksessa Denzin, N. & Lincoln, Y. (toim.) Handbook of Qualitative Research. Thousands Oaks: Sage Publication, 1-25.

Drischenko, I. & Kyyhkynen, V. 2020. Kaikkien naisten talo- hankkeen merkitys paperittomille naisille osallisuuden näkökulmasta. Viitattu 14.2.2022 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/340215/Drischenko_Isabella_Kyyhkynen_Veera.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-Kustannus, 27-45.

Helakorpi, J., Hummelstedt-Djedou, I., Juva, I. & Mikander, P. 2017. Nykyiset puhettavat ja käytännöt vaikeuttavat rasismien haastamista. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 17.4.2022 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/313290/Helakorpi_Hummelstedt_Djedou_Juva_Mikander_preprint.pdf?sequence=1

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Ihmisoikeusliitto 2021. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Viitattu 14.2.2022 <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

Kaikkien naisten talo 2021. Viitattu 8.11.2021 <https://www.kaikkiennaistentalo.fi/>

Kaikkien naisten talo hankkeen jatkohakemus: hankeavustus. 2019. Viitattu 08.11.2021.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän Ammattikorkeakoulu.

Keskinen, S., Seikkula, M. & Mkwesha, F. 2021. Rasismi, valta ja vastarinta – rodullistaminen, valkoisuus ja kolonialisuus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus

Kielilaki. L 6.6.2003/423. Viitattu 14.2.2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423>

Kokkolan yliopisto 2021. LAMPE – Lastensuojelun asiantuntijuus maahanmuuttajalasten ja -perheiden sosiaalityössä. Viitattu 8.11.2021 <https://www.chydenius.fi/fi/sosiaalityeet/tutkimus/lastensuojelun-asiantuntijuus-maahanmuuttajalasten-ja-perheiden-sosiaalityossa-lampe>

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Tampere: Vastapaino.

Kupiainen, J. 1994. Kulttuurien kohtaaminen. Teoksessa Hilasvuori, T. & Mikkola, A. (toim.) Monikulttuurinen koulu ja opetus. Helsinki: Vantaan täydennyskoulutuslaitos

Kyhä, H. 2006. Miksi lääkäri ei kelpaa lääkäriksi? Korkeakoulutetut maahanmuuttajat vaikeasti työllistyvä ryhmä. Viitattu 3.4.2022 <file:///C:/Users/Koti/Downloads/91597-Artikkelin%20teksti-150515-1-10-20200418.pdf>

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta. L 9.4.1999/493. Viitattu 14.2.2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>

Laki kotoutumisen edistämisestä. L 30.12.2010/1386. Viitattu 8.11.2021 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Lastensuojelulaki. L 13.4.2007/417. Viitattu 14.2.2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Meriläinen, A-K. 2002. Äidinkielen merkityksestä. Viitattu 19.2.2022 <http://www.moped.fi/opetus/seminaari2.html>

Opetushallitus 2019. Tarvitaanko uutta tai päivitettyä käsitteistöä, kun puhutaan maahanmuutosta, kotoutumisesta tai kielellisestä ja kulttuurisesta moninaisuudesta? Viitattu 17.4.2022 <https://www.oph.fi/tietoa-meista/tarvitaanko-uutta-tai-paivitettua-kasitteistoa-kun-puhutaan-maahanmuutosta>

Pakolaisneuvonta Ry. 2021. Paperittomat-hanke. Viitattu 08.11.2021 http://www.paperittomat.fi/?page_id=1615

Pihlaja, P. 2003. Varhaiskasvatus suomalaisessa päivähoidossa. Turku: Turun Yliopisto.

Puuronen, V. 2013. Me ja muut- rasismin olemuksesta. Viitattu 14.2.2022 <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo11382.pdf>

Ryan, G. & Bernard, R. 2000. Data Management and Analysis Methods. Teoksessa Denzin, N. & Lincoln, Y. (toim.) Handbook of Qualitative Research. Thousands Oaks: Sage Publication, 769-802.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 14.2.2022 http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

Saukkonen, P. 2020. Suomi omaksi kodiksi. Helsinki: Gaudeamus.

Steinke, I. 2004. Quality Criteria in Qualitative Research. Teoksessa Flick, U.; Kardoff von, E. & Steinke, I. (toim.) A Companion to Qualitative Research. Thousands Oaks: Sage Publication, 184-190.

Säles, E. 2021. Sisarussuhteiden vahvistamisen käsikirja. Viitattu 3.4.2022 https://www.perhehoitoliitto.fi/files/2795/Sisarussuhteiden_vahvistamisen_kasikirja_PHL2021_paivitetty.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Viitattu 10.4.2022 https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

THL 2021a. Maahanmuuttajat lastensuojelun asiakkaina. Viitattu 13.2.2022 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/maahanmuuttajat-lastensuojelun-asiakkaina>

THL 2021b. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus- kulttuurisensitiivinen työote. Viitattu 8.11.2021 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>

THL 2021c. Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus - käsitteet. Viitattu 8.11.2021 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/kasitteet>

THL 2021d. Mitä on lastensuojelu. Viitattu 14.2.2022 <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lastensuojelulain%20tarkoitus>

THL 2021e. Tulkkivälitteinen työskentely. Viitattu 19.2.2022 <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/tulkki-valitteinen-tyoskentely>

Tilastokeskus 2021. Ulkomaalaistaustaiset. Viitattu 8.11.2021. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaustaiset.html>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Kasvatus 22 (5), 387-397.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus

Yhdenvertaisuuslaki. L 30.12.2014/1325. Viitattu 14.2.2022 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi. L 20.5.1999/63. Viitattu 14.2.2022 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>

Haastattelujen teemarungot

1. Millaisia kokemuksia haastateltavilla on lastensuojeluasiakkuudesta?
 - Kerro lyhyesti, minkälaista kokemusta sinulla on yhteistyöstä lastensuojelun kanssa?
 - Kuinka pitkä yhteistyö, kuinka usein ollut tekemisissä yms?
2. Ovatko haastateltavat kohdanneet rasismia sosiaalityössä?
 - Miten sinua on kohdeltu? Miten työntekijä suhtautui sinuun ja minkälainen hän oli? Minkälainen tunnelma ja miten vuorovaikutus sujui? Oliko lämmintä ja empaattista? Miten hän otti vastaan sinun mielipiteet ja näkemykset?
 - Oliko tulkki tapaamisissa aina? Mitä tapaamisissa tehtiin ja selitettiin sinulle asiat kunnolla? Täytitkö papereita, käytiinkö papereiden täyttämisen aina kunnolla läpi? Ymmärsitkö aina paperit ja mistä puhuttiin?
 - Miten viestittely on mennyt ja onko sinua kuultu? Oletko sinä saanut oman äänesi kuuluviin ja onko sinun mielipide otettu vakavasti?
3. Mikäli haastateltavat ovat kokeneet rasismia sosiaalityössä, niin minkälaista ja miten se on ilmennyt?
 - Jos olet kokenut rasismia tai syrjintää, niin minkälaista se on ollut? Onko sinua esimerkiksi nimitelty tai onko sinua vähätelty? Onko sinua vältelty esimerkiksi palavereissa, onko sinun mielipiteitä jätetty huomiotta tai sinut yritetty jättää keskustelun ulkopuolelle?
 - Onko sinulla kertoa joku esimerkki, minkä olet kokenut epämukavana ja syrjivänä?